SZAKDOLGOZAT

Pukkai Viktória

2025

Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem

Budai Campus

Tájrendező és kertépítő mérnök alapképzési szak

A Jászberényi Homoki tanyavilág tájhasználati átalakulása

Belső konzulens: Dr. Szilvácsku Miklós Zsolt

egyetemi adjunktus

Belső konzulens intézete/tanszéke: Tájtervezési és Területfejlesztési Tanszék, Tájépítészeti, Településtervezési és Díszkertészeti Intézet

Készítette: Pukkai Viktória

Budapest

2025

Tartalom

1.2 Cél 4
2. A vizsgált terület lehatárolása: 4
2.1 A tanya fogalma és történeti fejlődése 7
2.2. A tanya és a település kapcsolata 8
2.3. A tanyás térségek típusai és jellemzői 9
2.4 A klímaváltozás hatásai a tanyasi életmódra és gazdálkodásra 9
2.5 Tanyafejlesztési programok és hazai–nemzetközi jó gyakorlatok 10
EFFECT projekt 13
1.7 Hasonló vizsgálatok 13
3.1. A homoki táj története 17
3.2. A tanyavilág kialakulása a homoki tájon: 17
3.3. A tanyasi élet hanyatlása a II. világháború után: 18
4.1 A Jászberényi Tanyavilág bemutatása 20
4.2. Talajadottságok 22
4.3. Éghajlat 22
4.4. Vízrajz: 22
4.5. Természeti értékek: 23
Jászberény Külterületeinek Infrastrukturális és Közösségi Fejlesztése 31
Hálózatfejlesztés és Tanyavillamosítás 31
4.4Telekommunikáció és Közbiztonság 31
4.5Tanyagondnoki Szolgálat és Közösségi Segítségnyújtás 32
4.6Helyi Közösségi Kezdeményezések 32
4.7 Esélyegyenlőség és turizmusfejlesztés Jászberény külterületein 33
5.1 Infrastruktúrális problémák 34
5.2 Közlekedési nehézségek: 35
5.3 Tanyahasználat változásai: 36
5.4 Alapvető közszolgáltatások hiánya: 37
5.5 Kapcsolattartás 38
5.6 Kapcsolódás a településhez 39
6.1 Útfejlesztések a megközelíthetőség javítása érdekében 40
6.2 Közvilágítás bővítése a biztonság növelése érdekében 41
6.3 Nyitott tanyagazdaságok kialakítása a tanyavilág bemutatására 42
6.4 Egykori gyermektábor revitalizációja: 44
6.5 Szelektív hulladékudvar 45
7. Összegzés 47

8. Irodalomjegyzék.....48
10. Ábrajegyzék:.....53
11. Mellékletek:.....54

1. Bevezetés és célkitűzések

1.1 Bevezetés

A szakdolgozat témája a Jászberényi egykori Homoki tanyavilág területén jelenleg fekvő külterületi részek kiválasztott mintaterületeinek tájhasználati változásainak és átalakulásának vizsgálata. A tanyasi életforma mindig is kiemelt szerepet játszott Magyarország gazdasági fejlődésében és kultúrtörténetében, ugyanis a tanya nem csupán egy gazdasági egység, hanem a vidék egyik meghatározó eleme, amely a földműveléssel, a helyi közösségek életével és a környezeti erőforrások fenntartható hasznosításával szorosan összekapcsolódott.

A választott téma személyes indíttatásból is közel áll hozzám, hiszen Jászberényhez közel élek, így közvetlen kapcsolatom van a térség tanyasi világával. Ez a kötődés inspirált arra, hogy mélyebben foglalkozzak a Jászság tanyáinak múltjával, jelenével és jövőjével. Emellett már egy korábbi féléves feladatom kapcsán is dolgoztam Jászberény tájtörténetével kapcsolatban, amely során alaposabb betekintést nyertem a helyi tájhasználati sajátosságokba és azok változásába. A feladat elvégzése folyamán felfigyeltem arra, hogy Jászberény és környéke különösen gazdag ilyen típusú hagyományokban. A tanyasi gazdálkodás a Jászságban mély gyökerekkel rendelkezik, ugyanakkor az elmúlt évtizedekben a modernizáció és az urbanizáció hatására jelentős változásokon ment keresztül. Ezek a változások nemcsak a tájhasználatra, hanem a közösségi életre és a helyi gazdaság szerkezetére is kihatással voltak.

A kutatás központi részét a város déli részén található egykori homoki marhajárás területére szűkítettem le, ugyanis itt indult el a tanyásodás folyamata. Ez a döntés lehetőséget ad arra, hogy mélyrehatóbb elemzést végezzek egy olyan sajátos területről, amely egykor meghatározó szerepet játszott a terület gazdaságában és kultúrájában. A homoki marhajárás területén kialakult tanyák történeti és jelenkori tájhasználati jellemzői jól bemutatják a tanyavilág átalakulásának folyamatait, ennek köszönhetően a vizsgálat nemcsak helyi, hanem általános érvényű tanulságokkal is szolgálhat. A dolgozat célja, hogy bemutassa a Jászberény déli részén található egykori homoki tanyavilág tájhasználati átalakulásának okait és következményeit. A véglegesen vizsgált terület Jászberény déli részén található, amely egykor a homoki tanyavilág részét fedi.

1.2 Cél

A dolgozat célja Jászberény déli részének, különösen az egykori homoki tanyák térségének vizsgálata. Ennek keretében bemutatom a tájhasználat változásait, valamint ezek társadalmi, gazdasági. Kiemelt figyelmet fordítok arra, hogyan alakult át a hagyományos tanyasi gazdálkodás a modern mezőgazdaság és az urbanizáció hatására, és hogy mindez milyen hatást gyakorolt a helyi közösségek életére, valamint a táj arculatára.

A kutatás során a homoki területek átalakulásait példaként használom annak megértésére, hogyan változhatnak a vidéki térségek fejlesztési irányai, és miként valósítható meg a hagyományos tájhasználat és a fenntartható fejlődés közötti egyensúly.

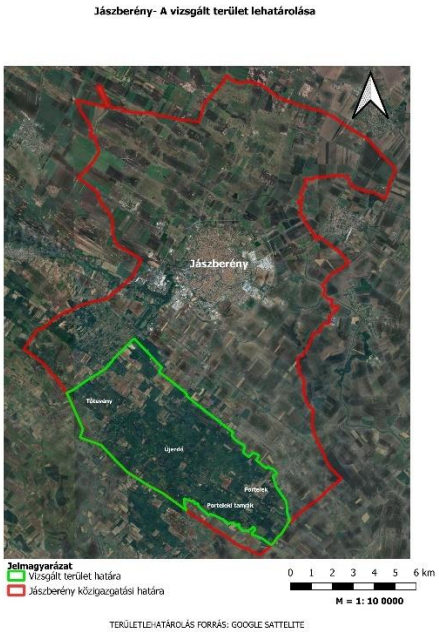
A dolgozat egyik fő célja a tanyák történeti fejlődésének és jelenlegi helyzetének bemutatása, valamint a tanyavilág feltárása, különös tekintettel arra, hogyan alakult át az idők során a gazdálkodási forma és a tájhasználat. Illetve, hogy feltárja a tanyavilágban zajló mezőgazdasági tevékenységeket, hiszen ez a terület jól szemlélteti a hagyományos tanyasi funkciók fennmaradását, illetve azok napjainkban tapasztalható átalakulását.

A kutatás tehát nemcsak a múltbeli változások bemutatására törekszik, hanem a jelenlegi folyamatok értékelésére is, rávilágítva arra, hogy mindezek miként befolyásolják a Jászberényi tanyavilág jövőbeni fejlődési irányait és lehetőségeit.

2. A vizsgált terület lehatárolása:

Jászberény egy dinamikusan fejlődő kisváros Magyarország középső részén, Jász-Nagykun-Szolnok megyében. Budapesttől körülbelül 80 kilométerre északkeletre helyezkedik el, a 31-es

főút mentén, így autóval mintegy másfél óra alatt elérhető. Közlekedési szempontból jól megközelíthető, hiszen közvetlen autóbuszjáratok kötik össze a fővárossal, emellett a Budapest-Újszász-Szolnok vasútvonal is áthalad a városon, amely tovább növeli a közlekedési lehetőségek sokszínűségét. A kutatás fókuszában a homoki marhajárás területének specifikus részei, az Újerdői, Tőtevényi, Portelek, illetve a Porteleki tanyák nevű területrészeken helyezkednek el, a város központjától körülbelül 8 kilométerre délre. Ez a terület egykor a homoki tanyavilághoz tartozott, és máig megőrizte a mezőgazdasági jellegű tanyasi jellegét. Az egykori homoki marhajárás területe több külterületi egységet foglal magában, vizsgálatom viszont kizárólag arra a részre irányul, amelyet korábbi kutatások még nem érintettek. A lehatárolást Bedekovich Lőrincz térképe alapján kezdtem el, majd a dűlőutak alapján pontosítottam a jelenlegi állapothoz, illetve kiegészítettem Portelek területével ugyanis Portelek tanyái is a területhez kapcsolódtak. Portelek belterületét leszámítva a három külterületi rész (Újerdő, Tőtevény és a Porteleki tanyák) nehezen választható el egymástól, mivel köztük nincsenek egyértelmű közigazgatási határok.

1. ábra Területlehatárolás (Forrás: Google Sattelite, Saját munka)

A jogszabályi háttér

1994. évi LV. törvény a termőföldről: Ez a törvény a magyar termőföld védelmét illetve, a fenntartható hasznosítását szabályozza. Célja, hogy a földterületek megőrzése és megfelelő kezelése biztosítsa a mezőgazdasági termelés hosszú távú fenntarthatóságát, valamint hogy védje a termőföld értékét a túlzott beépítés vagy nem mezőgazdasági célú igénybevétel ellen. (INT - 01)

2013. évi CXXII. törvény a mező- és erdőgazdasági földek forgalmáról: Ez a törvény, közismert nevén a Földforgalmi törvény, a mezőgazdasági földek adásvételét, illetve használatát szabályozza. A helyben gazdálkodók érdekeit részesíti előnyben, így támogatja a helyi mezőgazdasági struktúrák fennmaradását és a földhasználat fenntarthatóságát. A törvény előírja, hogy a földforgalom során a tulajdonosok és bérlők jogait és a föld védelmét figyelembe kell venni. (INT - 02)

1996. évi LIII. törvény a természet védelméről: A jogszabály a természeti értékek, élőhelyek és védett területek megóvásáról rendelkezik. Mivel a Homoki tanyák környezetében több Natura 2000 terület található, ahol a gazdálkodást a természetvédelmi előírásokhoz is kell igazítani. (INT - 03)

Helyi Építési Szabályzat (HÉSZ): A HÉSZ a helyi településrendezés részletes szabályozó eszköze, amely Jászberény területein meghatározza, hogy milyen fejlesztések, valamint beépítések engedélyezhetők. Ennek keretében a HÉSZ szabályozza, hogy egy-egy ingatlan milyen célokra használható (pl. lakó-, gazdasági vagy turisztikai cél), illetve biztosítja, hogy a tájhasználat összhangban legyen a település hosszú távú fejlesztési céljaival és a környezeti adottságokkal. (INT - 04)

2. Szakirodalmi áttekintés

A szakirodalmi áttekintés fő célja, hogy bemutassa a tanyák kialakulásának és fejlődésének történeti, gazdasági és társadalmi hátterét, feltárja a tanyán élők klímaváltozással szembeni kockázatait, valamint hazai és nemzetközi fejlesztési programokon és kutatásokon keresztül megalapozza a tanyavilág vizsgálatának elméleti részét.

2.1 A tanya fogalma és történeti fejlődése

A tanya elsősorban az Alföld mezőgazdasági területein volt leginkább jellemző, amely egy sajátos vidékies településképződmény. (90/2023. (III. 22.) Korm. rendelet, ami alapján a tanya fogalma a következőképpen alakul:

A tanya a település külterületén elhelyezkedő, 1500 és 10 000 négyzetméter közötti terület, ahol a lakóház mellett jellemzően növénytermesztés és állattartás folyik, valamint ezekhez kapcsolódó gazdasági épületek is megtalálhatók. Emellett vendéglátásra alkalmas épület is építhető rajta. (INT - 05)

A tanya lényegében külterületen álló magányos telepegyüttes, amely egyszerre áll rendelkezésre, mint lakóhely, illetve mint mezőgazdasági tevékenységek helyszíne. A tanya a 18. század második felétől kezdtek megjelenni Magyarországon, azonban voltak olyan területek, ahol csak a 19. század második felében jelentek meg a tanyák., ugyanis ekkoriban ezek a területek még földesúri tulajdonban voltak. A tanyarendszer virágkora a 19. század végén és a 20- század elején volt, ugyanis ekkoriban Magyarország fontos szerepet töltött be az ország gazdaságában. A kollektivizálásnak köszönhetően megkezdődött a tanyasi élet hanyatlása. Napjainkban a tanyák sajnos már nem látják el hagyományos funkciójukat, ennek ellenére az utóbbi években különböző kezdeményezések jelentek meg a tanyák új funkcióinak kialakításával, illetve fenntarthatóságával kapcsolatban. (SZERK.,1980 133-139)

2.2. A tanya és a település kapcsolata

A tanya a magyar vidék egyik legjellegzetesebb települési formája, amely szorosan kapcsolódik a mezővárosok fejlődésével és a külterületi gazdálkodás terjedésével. Az Alföld sajátos szerkezete, a hatalmas szántók és a mezőgazdaság túlsúlya teremtették meg azt a környezetet, ahol a tanyás településforma természetes módon kialakulhatott. A tanya lényegében a városi gazdaság meghosszabbítása volt, nem különálló település, hanem szorosan kapcsolódott az településhez. A tanya nem önálló településforma, hanem a hozzá tartozó földbirtokkal együtt egy város vagy nagyközség részét képezi. (Györffy, 1937)

A 18. században a tanyák elsősorban ideiglenes lakóhelyek voltak, ahová a gazdák és a cselédek csak a mezőgazdasági munkák idején költöztek ki. A tanyákon a század elején általában csak egy-két majoros élt állandóan, de a század második felére már kisebb-nagyobb cselédközösségek is kialakultak, akik részben conventiós, részben bennkosztos formában laktak ott. (Szabó, 1929) Ez jól mutatja, hogy a tanya szerepe fokozatosan átalakult. Az ideiglenes szállásból egyre inkább állandó lakóhely lett, ahol egész évben folyt a gazdálkodás.

Ebben az időszakban a tanya még nem számított önálló települési egységnek. Inkább a városi gazdaság részét képezte, és mindig szorosan kötődött a központi településhez. A város vagy a nagyközség biztosította a közigazgatási, vallási és kereskedelmi funkciókat, míg a tanya a termelés helyszíne volt. A tanya egy állandóan lakott kisebb településrész, ami szorosan kapcsolódik a környező településekhez, de nem önálló település. (Mendöl, 1963) Ez a meghatározás is azt erősíti, hogy a tanya mindig valamely nagyobb településhez kapcsolódó függő egység volt.

A 19. század közepétől a tanyásodás folyamata felgyorsult. A mezőgazdaság szerkezete, az ármentesítések, és a belterjes gazdálkodás elterjedése mind hozzájárultak ahhoz, hogy a külterületek állandóan lakottá váljanak. Ennek köszönhetően a tanyák fokozatosan állandó lakóhelyként is működtek. A korábban árvízjárta területek is benépesültek, a homokvidékeken pedig új művelési ágak, például a szőlő, gyümölcs és zöldségtermesztés honosodtak meg.

Az adott alföldi települési viszonyok között a belterjes mezőgazdálkodás eddig is kizárólag tanyaszerű gazdálkodás formájában volt megvalósítható, így a 19. század második felében, mivel a mezőgazdaságunk egyre belterjesebbé vált, a tanyarendszer is ezzel együtt fejlődött és terjedt el. (Becsei, 2015) Ez a megállapítás jól rávilágít arra, hogy a tanyák elterjedése nemcsak népességi vagy társadalmi folyamat volt, hanem gazdasági szükségszerűség is. A hatékony

gazdálkodás érdekében szükség volt arra, hogy a munkahely és a lakóhely közel kerüljön egymáshoz.

Lénygében a tanya a magyar településszerkezet sajátos formája, nem önálló település, de nem is csak gazdasági egység. Inkább a városi és vidéki életforma közötti kapcsolatot testesíti meg, és ez a függő, mégis önálló jelleg a mai napig meghatározza a tanyás térségek arculatát.

2.3. A tanyás térségek típusai és jellemzői

A tanya nem önálló település, bár külön tájegységként is értelmezhető. Lényegében mindig szorosan kapcsolódik egy falusi központhoz, vagy városhoz, és vele együtt alkotja a települési egységet. Tehát nem sorolható sem a szétszórt, sem a csoportos településtípusok közé, inkább a tömör települések kiegészítő, külterületi részének tekinthető. (ERDEI, 1942 , 25)

Alapvetően tanyás térségek jellemzői alapján több típust nevezhetünk meg. Területi elhelyezkedés alapján szórványtanya, sortanya és bokortanya. A Jászság tanyái esetében a mezőgazdasági tevékenység és az épített környezet viszonylag elszórtan helyezkedik el, tehát a szórványtanyás kategóriába tartozik, amely jól illeszkedik a térség természetföldrajzi adottságaihoz. Területi elhelyezkedés alapján szórványtanya, sortanya és bokortanya. Funkciójuk alapján megkülönböztetünk lakóhelyi célú tanyákat, és kizárólag gazdaságként funkcionáló tanyákat. (HARTL, 2009, 8-10)

2.4 A klímaváltozás hatásai a tanyasi életmódra és gazdálkodásra

A klímaváltozás hatásai a vidéki térségekben élőket, különösen a tanyás gazdálkodókat érintik a legközvetlenebbül. Az időjárás egyre kiszámíthatatlanabbá válása, a szélsőséges hőmérsékleti ingadozások, az aszályos időszakok és a hirtelen jött viharok mind jelentős kockázatot jelentenek a megélhetésükre és a termelés biztonságára.

Az Európai Környezetvédelmi Iroda (EEB) szerint a gazdák a vidéki környezet őrzői, akik kulcsszerepet játszanak a természeti értékek megóvásában. Ezért fontos, hogy a mezőgazdasági termelés mellett a természetvédelmi erőfeszítéseiket is elismerjék és támogassák. Sok európai mezőgazdasági szervezet képviselője szerint a gazdálkodók csak akkor tudnak hosszú távon környezetbarát megoldásokat alkalmazni, ha ehhez megfelelő anyagi ösztönzőket kapnak. Az utóbbi években azonban az EU agrárpolitikájának új célkitűzései, mint például a Zöld

Megállapodás vagy a „Farm to Fork” stratégia, nagyobb környezeti elvárásokat támasztanak, miközben a támogatási összegek csökkennek. Ez a helyzet nehezíti a gazdák számára az alkalmazkodást, különösen a kisebb, tanyasi gazdaságok esetében, ahol a források eleve korlátozottabbak. (INT-06)

A közvélemény-kutatások azt is mutatják, hogy a klímaváltozás általában alacsonyabb prioritású a közvélemény körében más, sürgetőbb társadalmi vagy gazdasági problémákhoz képest. A vidéki térségekben élők számára gyakran a napi megélhetés, a termelési költségek növekedése vagy az infrastruktúra hiánya jelenti a legnagyobb gondot, ezért a klímaváltozás hosszabb távú következményei háttérbe szorulnak. Ez a szemlélet nehezíti a megelőző és alkalmazkodó intézkedések elfogadását, mivel a problémát sokan távolinak, kevésbé sürgetőnek érzékelik. (INT-07)

A nemzetközi példák rámutatnak, hogy az időjárási szélsőségekhez való alkalmazkodás egyik lehetséges módja a döntéstámogató rendszerek fejlesztése. Ezek az eszközök segítik a gazdákat abban, hogy a változó éghajlati feltételekhez igazítsák vetési időpontjaikat, illetve termesztési stratégiáikat. A rendszerek a többéves meteorológiai adatok alapján ajánlásokat adnak, és ezzel csökkentik a terméskiesés kockázatát. Hasonló megoldások alkalmazása Magyarországon is előnyös lenne, különösen az aszályra hajlamos, homokos talajú térségekben, ahol a tanyasi gazdaságok különösen sérülékenyek. (INT-08) Annak ellenére, hogy a gazdák fontos szerepet játszanak a környezet megóvásában, sokan korlátozott forrásokkal és támogatással küzdenek, ami nehezíti az alkalmazkodást.

2.5 Tanyafejlesztési programok és hazai–nemzetközi jó gyakorlatok

Tanyafejlesztési Program

A Tanyafejlesztési Program most az Alföld tanyás térségeiben élő új és induló tanyagazdaságoknak nyújt lehetőséget. A lényege, hogy könnyebbé tegye a gazdálkodást, támogassa a saját termelést, és segítsen a tanyákat hosszú távon fenntartható módon működtetni. Pályázni bárki tud, aki magánszemélyként, őstermelőként vagy egyéni

vállalkozóként tanyán él a kijelölt megyék valamelyikében (Bács-Kiskun, Békés, Csongrád-Csanád, Hajdú-Bihar, Jász-Nagykun-Szolnok, Szabolcs-Szatmár-Bereg, illetve bizonyos járások Pest megyében), és a telek saját vagy közeli hozzátartozó tulajdonában van.

A pályázat sok mindenre ad lehetőséget: kisebb infrastrukturális fejlesztésekre (például víz, szennyvíz, villamosenergia), gazdasági épületek felújítására, a gazdálkodáshoz szükséges gépek, eszközök beszerzésére, kerítés vagy karám kialakítására, állatállomány bővítésére, szaporítóanyag vásárlására, de akár kézműves háziipari feldolgozókapacitás létrehozására is. Fontos, hogy a víz-, szennyvíz- és villamosenergia-fejlesztés a teljes költség maximum felét fedje le, és az előkészületi költségek legfeljebb 10%-ban számolhatók el. Ha valaki komplex, többcélú fejlesztést tervez, az előnyt jelent az elbírálásnál. Egy tanyához és személyhez egy pályázat tartozhat.

A támogatás összege legfeljebb 3 millió forint, fiatal gazdák esetén 90%-os intenzitással, másoknál 75%-kal. A fennmaradó részt saját forrásból kell biztosítani, a költségeket pedig számlákkal kell igazolni. A pályázat csekély összegű támogatásnak számít, és nem lehet ugyanarra a tevékenységre kérni, ami más pályázatban szerepel. A rendelkezésre álló keretből nagyjából 280 – 300 nyertes pályázatot finanszíroznak, így a program jelentősen hozzájárul a tanyák működésének javításához és a vidéki élet minőségének erősítéséhez.

(INT-09)

A Falugondnokok Duna-Tisza Közi Egyesületének falu-és tanyagondnokságokat segítő tevékenysége

A Falugondnokok Duna – Tisza Közi Egyesülete 1997-ben jött létre, célja a tanyák és falvak hátrányos helyzetének enyhítése, valamint a falugondnoki szolgálatok munkájának támogatása. Az egyesület tevékenysége kiterjed Bács-Kiskun, Csongrád, Békés, Jász-Nagykun-Szolnok és Pest megyére, együttműködve falugondnokokkal, önkormányzatokkal, és önkéntes segítőkkel. Fő feladata a szolgálatok fejlesztése, a képzési programok szervezése, és a szakmai információk hatékony terjesztése. Rendszeresen tartanak találkozókat, szakmai programokat és

tapasztalatcseréket, amelyek célja a térségi közösségek erősítése. Nagy hangsúlyt fektetnek a vidéki lakosság életminőségének javítására, többek között egészségügyi szűrésekkel, színházlátogatásokkal, valamint bűnmegelőzési programokkal. A látóutak keretében a résztvevők más térségek jó gyakorlatait ismerhetik meg, miközben az egyesület határon túli magyar közösségekkel is kapcsolatot ápol. A családi programok, mint a „Falugondnokok négy keréken" vetélkedők vagy a Családi nap, fontos közösségépítő szerepet töltenek be. Emellett pályázatok útján támogatják a falugondnoki szolgálatok fejlesztését, együttműködve az érintett önkormányzatokkal. Az egyesület célja a vidéki esélyegyenlőség növelése és a tanyasi közösségek életkörülményeinek tartós javítása. (INT - 10)

2018. évi projekt – Tanyák a Körösök körül - Tanyasi tanösvény és nyitott tanyagazdaságok

A Körösök Völgye Natúrpark térségét 14 mezőváros alkotja, amelyek elsősorban tanyarendszereikről ismertek. Az Egyesület célja, hogy a térség környezet, természeti és kulturális értékeit hangsúlyozva, ezáltal fenntartható módon hozzon létre egy új turisztikai desztinációt. Ezt a célt a „Tanyák a Körösök körül: Tanyasi tanösvény és nyitott tanyagazdaságok" elnevezésű projekt szolgálja, amely kiemeli a térség tanyás jellegét. A natúrpark területén különböző tanyatípusok találhatók, mint például a szórt, sor- és bokortanyák. Funkciójuk szerint ezek lehetnek lakott, hobbi-, gazdasági célú vagy rekreációs tanyák, ugyanakkor a területen előfordulnak romos és hátrányos helyzetű, gettósodás által fenyegetett tanyák is. A térség sokszínűsége miatt ideális egy tanyasi tanösvény kialakítására, amely bemutatja a gazdálkodási mintákat és a tanyasi életmódot. A projekt két fő elemből áll: a Nyitott Tanyagazdaságok Hálózatának létrehozásából és egy Tanyasi Tanösvény kialakításából. Emellett az egyesület egyik munkatársa tájgondnoki képzésen vesz részt, hogy elősegítse a tanyavilág értékeinek megőrzését. A projekt kedvezményezettje a Körösök Völgye Natúrpark Egyesület. A teljes költség 2 657 180 forint, amelyből 2 380 000 forint (89,56%) támogatás, míg 277 180 forint (10,44-%) önerő. (INT - 11)

EFFECT projekt

Az EFFECT projekt egy európai kutatás volt, amit a Horizon 2020 program támogatott 2019 és 2023 között. A célja az volt, hogy kitalálják, hogyan lehet úgy szerződéseket kötni a gazdákkal, hogy azok egyszerre segítsék a termelést és közben a környezetet se terheljék. A lényeg az volt, hogy ne csak elvárásokat írjanak elő a gazdáknak, hanem olyan megállapodásokat dolgozzanak ki velük közösen, amik tényleg működnek a gyakorlatban.

A projektben sokféle szakember dolgozott együtt, és összesen 19 partner vett részt benne különböző országokból. A munkahét nagy részre, úgynevezett munkacsoportokra volt bontva. Ezek közül volt, amelyik a kutatás irányítását végezte, mások a gyakorlati és elméleti kutatásokkal foglalkoztak, és volt olyan csapat is, amelyik azt nézte, hogyan lehet az eredményeket ténylegesen eljuttatni a döntéshozókhoz és a gazdákhoz.

Az EFFECT nemcsak elméletben dolgozott, hanem a gyakorlatban is tesztelte az ötleteit. Ennek részeként kilenc különböző esettanulmány indult Európa-szerte. Ezekben többféle megoldást próbáltak ki, például volt, ahol egy agrárszövetkezet és a gazdák közösen kötöttek szerződéseket, máshol a kaszálóterek fenntartható kezelését vagy a madarak védelmét segítették eredményalapú támogatásokkal. Voltak olyan esetek is, ahol a vízminőség javítása vagy a beporzók élőhelyének biztosítása volt a cél.

A projekt lényege az volt, hogy a gazdák ne kívülállók legyenek a folyamatban, hanem aktív résztvevők. Így a környezetbarát gazdálkodás nem plusz teherként, hanem lehetőségként jelent meg számukra. Bár az EFFECT 2023-ban hivatalosan lezárult, az eredményei ma is hatnak, mert több javaslatát beépítették az európai agrár - és környezetpolitikai programokba. (INT - 12)

1.7 Hasonló vizsgálatok

A szociális elszigeteltség jelenléte Hajdú-Bihar megye tanyáin

A Hajdú-Bihar megye tanyáin élők helyzete mindig is hátrányos volt a távolság, a nehéz életkörülmények és a közösségi kapcsolatok hiánya miatt. Az idősebb generációk esetében a kapcsolati háló szűkülése gyakori, ami egyedi jellemzőkkel rendelkező szociális

elszigeteltséghez vezethet. A kutatás célja a megye tanyáin élők szociális izolációjának felmérése és a szociodemográfiai tényezők hatásának vizsgálata volt. A kutatás egy megyei szintű felmérésen alapult, melyből kiderült, hogy a tanyai lakosság ötöde szociálisan elszigetelt. A vizsgálat szociológiai szempontból új megközelítést alkalmazott. Az adatok szerint az elszigeteltséget leginkább az időskor, a rossz mobilitás, az alacsony jövedelem és a családi támogatás hiánya befolyásolják. Az elemzés hozzájárulhat egy index létrehozásához, amely az elszigeteltség mértékét jobban átláthatóvá teszi. A tanyavilág értékes, de különleges életforma, amelyhez az ott élők érzelmileg kötődnek. Azonban az infrastrukturális hiányosságok és a közösségi terek korlátozott elérhetősége miatt az idősek szociális élete gyakran beszűkül. A szociális elszigeteltség egyaránt függ a társas támogatottságtól és az egyén kapcsolati hálójának kiterjedtségétől. A kutatás 665 tanyai lakost kérdezett meg, akik véleménye alapján a teljes tanyai populációra vonatkozó következtetések vonhatók le. A szisztematikus mintavétel és kérdőíves módszerek biztosították az adatok reprezentativitását, amelyek fontos betekintést nyújtanak a szociális izoláció tényezőibe és mértékébe. (INT - 13)

A magyar tanyák funkcióváltozásának elemzése

Az tanulmány a magyar tanyák funkcióváltozását elemzi, különös tekintettel a Duna-Tisza közén elterülő Homokhátságra, amely az egyik legjelentősebb tanyás térség. A kutatás a tanyákat funkcióik alapján három kategóriába sorolja: gazdasági, lakó és lakatlan tanyák. Bemutatja ezek arányait, jellemzőit, és a tanyavilágban bekövetkezett átalakulásokat. A hagyományos mezőgazdasági funkciók, amelyek korábban a tanyák elsődleges szerepét jelentették, mára háttérbe szorultak. Ehelyett a lakófunkciójú tanyák terjedtek el, gyakran hobbitanyákká alakultak, vagy turisztikai-vendéglátó célokra hasznosították őket. Ugyanakkor jelentős problémát jelent az elhagyott, lakatlan tanyák számának növekedése. A tanyák helyzetét a gazdasági, társadalmi és infrastrukturális kihívások is befolyásolják, különösen a rendszerváltás után bekövetkezett változások és a klímaváltozás hatásai miatt. A kutatás hangsúlyozza, hogy a tanyák ügye összetett probléma, amelyhez kormányzati szintű beavatkozás és célzott programok szükségesek. A tanyák turisztikai hasznosítása, például az

agroturizmus, új lehetőségeket kínálhat, de megköveteli az infrastruktúra fejlesztését és a fenntartható fejlődés elveinek betartását. A lakófunkciók esetében pedig a tanyák gyakran menedéket nyújtanak a városból kiköltözőknek, ám sok esetben ezek csak kényszermegoldások az alacsony költségek miatt. Az elemzés célja a tanyák különböző típusainak és funkcióinak jobb megértése, valamint a tanyás térségek problémáinak azonosítása a jövőbeni fejlesztési lehetőségek érdekében. (INT - 14)

A homokhatsági tanyás térségek tájhasználati változásai:

A Homokhátsági tanyás térségek tájhasználatának változásait vizsgáló kutatás három mintaterületen elemezte az 1950-től napjainkig tartó időszak tendenciáit. A cél a tájhasználati változások feltárása és bemutatása volt, korszerű térinformatikai eszközök és adatok felhasználásával, hogy támogassa a térség regionális és helyi fejlesztési stratégiáinak kialakítását. A kutatás alapvető nehézsége a naprakész, nagy méretarányú térképek és digitális adatbázisok hiánya volt, ezért régebbi analóg térképek és légifelvételek feldolgozására került sor. Az adatgyűjtés során 1950 - es, 1965 - ös, 1980 - as, 1991 - es, 1994 - es és 2003 - as légifelvételeket használtak, amelyek között fekete-fehér és színes anyagok is szerepeltek. Emellett műholdfelvételek, például a Landsat, SPOT, valamint a CORINE program keretében készült tematikus térképek szolgáltattak további adatokat. Az adatok egységes EOV vetületi rendszerbe illesztését és feldolgozását az ERDAS Imagine szoftverrel végezték. A kutatás során vizsgált tájak közül Kiskunfélegyháza környékén jelentős változásokat figyeltek meg a mezőgazdasági területek és tanyák elhelyezkedésében. Bugac térségében az erdősítés és gyepesítés volt a legmeghatározóbb tendencia, míg Kerekegyháza és Fülöpháza között a tanyák száma csökkent, és nőtt a lakatlan tanyák aránya. Az elmúlt évtizedek során a mezőgazdasági területek jelentős átalakuláson mentek keresztül, különösen az 1950-es és 2000-es évek között. Az erdősítések és természetvédelmi programok révén nőtt a természetes területek aránya, míg a tanyák csökkenése az elnéptelenedéssel és a gazdasági szerkezet átalakulásával hozható összefüggésbe. A kutatás eredményei alapján megállapítható, hogy a tájhasználat változásai komplex képet nyújtanak a Homokhátság társadalmi, gazdasági és környezeti folyamatairól. Ezek az információk lehetőséget adnak olyan fejlesztési stratégiák kidolgozására, amelyek figyelembe veszik a helyi sajátosságokat, és hozzájárulnak a térség fenntartható fejlődéséhez.

A jövőbeli vizsgálatokhoz és tervezésekhez elengedhetetlen az adatgyűjtési módszerek továbbfejlesztése, különösen az űrfelvételek és digitális technológiák alkalmazásának erősítése. (INT - 15)

Az elszigetelt tanyák építészeti jellemzői és szerepük a nyílt táj védelmében a Kashubia régió példáján

Ez a tanulmány azt vizsgálja, hogyan néztek ki és milyen szerepet töltöttek be a tanyák a 19. és 20. század fordulóján a Kashubia régióban. Ezek a tanyák fontos részei voltak a hagyományos mezőgazdasági tájnak, és ma is nagy jelentőségük van a vidéki táj megőrzése szempontjából. A kutatás során összehasonlították a régi, 1937 - es térképeket a 2020 - as térképekkel, hogy megmutassák, hogyan változtak az épületek és a tanyák elhelyezkedése az elmúlt évtizedekben. Kiderült, hogy sok tanya elrendezése nagyjából ugyanaz maradt, mint régen, ami azt jelzi, hogy ezek a tanyák továbbra is meghatározó elemei a tájnak. A tanyák szerkezetét és az épületek állapotát is vizsgálták. Bár az eredeti építőanyagok több helyen kicserélődtek, a tanyák alapvető formája és elhelyezkedése megőrizte a hagyományos jelleget. Az is fontos, hogy egyes tanyák műemlékként vannak nyilvántartva, ami segít megőrizni az építészeti értékeiket és a helyi közösség hagyományait. A kutatás hangsúlyozza, hogy a tanyák és az őket körülvevő táj védelme fontos a vidék fenntartható fejlődése miatt. Ahhoz, hogy a tanyák és a vidéki táj értékei megmaradjanak, szükség van arra, hogy a helyi közösségek aktívan részt vegyenek a védelemben és a fejlesztésben. Ez magában foglalja az oktatást és a tudatosság növelését is, hogy minél többen megértsék, miért fontos a táj megóvása.

A tanulmány arra is rámutat, hogy a vidékfejlesztés során érdemes egyszerre figyelembe venni a hagyományos tájszerkezet megőrzését, a gazdasági szempontokat és a helyi emberek igényeit. Ez a szemlélet segíthet abban, hogy a tanyák és a vidéki táj hosszú távon is megmaradjanak, és ne vesszenek el a modern fejlődés során. (INT - 16)

3.Történeti áttekintés a homok tanyásodásáról

3.1. A homoki táj története

Jászberény és az ősi Zagyva (Hajta) mocsárvilág között elterülő homoki táj kialakulásában meghatározó szerepe volt az ősi Zagyvának. A folyó egykor kettéágazott: egyik ága Jászberény irányába tartott, ahol szétszóródott a Hajta mocsaraiban, míg fő ága Tőtevény (Erk - közi rész) és Portelek (Rekettyés - ér) környékén folyt. Az áradások jelentős hordalékot raktak le, amely a Tápió-vidékről származó löszös homokkal együtt megteremtette a homokbuckás, füvespusztás homoki élővilágot.A területet régen „homoki marhajárásként" ismerték, mivel Jászberény ezt legelőként használta. A táj eredetileg fátlan volt, csupán néhány fehér nyár és elszórt tölgyfaliget tarkította. Ez a helyzet a 18. század végén, Mária Terézia erdősítési rendelete nyomán fordulatot vett. Az 1789 - ben még csupán 20 holdnyi nyilvántartott erdőterület 1854 - re már 1792 holdra növekedett, jelentősen megváltoztatva a táj képét. Az erdősítés nyomán az „Újerdő" név vált a homoki rész középső részének hivatalos megnevezésévé, és számos helyi elnevezés is kialakult. A déli területet Töltevénytanyák, Újerdői, Porteleki tanyák néven ismerték, illetve Portelek belterület, az északi részen pedig Erdői tanyák (Homoki új erdő, Nagy erdő, Nagy erdő) alakultak ki. A Nagykátai út bal oldalán a Neszűri szőlők és az Öregerdő terült el, míg a Farmosi út bal oldalán a Pellei, illetve Porteleki tanyák voltak. Az erdős ligetes homokpuszta benépesült, majd művelni kezdték, és onnantól kezdve az ott élők gazdálkodói tevékenységei formálták a tájat. (KATONA, 2009, 10 - 11)

3.2. A tanyavilág kialakulása a homoki tájon:

Tőtevényen az 1700 - as évek végén néhány pusztai tanya már jelen volt. Ezek a tanyák szétszórtan helyezkedtek el, illetve ezek még nem szolgáltak állandó lakófunkcióként, ugyanis leginkább csak a mezőgazdasági munkák ideje alatt lakták a tanyákat. Ezzel ellentétben a homokhátakon inkább állattartással kapcsolatban helyeztek el kisebb épületeket, mint például karámok, fészerek. Ezen a területrészen az 1700 - as évek első felében nem volt megengedett állandó lakóhelyet létesíteni, illetve fát ültetni sem. Jászberény területén a tanyásodás tényleges

kialakulása a homoki részen jelent meg elsőként, amelynek következménye, hogy a közös homoki legelő véglegesen eltűnt. Ezzel együtt teljes átalakuláson esett át a homoki tájkép, amellyel párhuzamosan a marhajárásból mozaikos tájszerkezet lett. A terület felosztását követően az új tulajdonokos földjeiken állandó lakhelyeket, gazdasági épületeket építettek, és haszonállatokat vásároltak, majd megkezdték a különböző mezőgazdasági tevékenységeiket (szántóföldi növénytermesztés, erdőültetés, szőlőtelepítés). Az 1800-as évek filoxérajárványa, amely jelentős károkat okozott a hagyományos szőlőültetvényeken, a laza homoktalajokon termesztett szőlőkre nem gyakorolt számottevő hatást. Ez a homoki területeket, köztük Jászberény Újerdő tanyavilágát is, előnyös helyzetbe hozta, hiszen a homoki talajok környezetében kevésbé volt jelen a kártevő. Ennek következtében a szőlőtelepítés a térségben egyre népszerűbbé vált, és a homoki tanyák környékén kiterjedt, nagy volumenű szőlőültetvények alakultak ki, ez leginkább a Neszüri területrészre jellemző. A szőlőtelepek terjedése hozzájárult a tanyavilág gazdasági fellendüléséhez, mivel a szőlőfeldolgozás új munka- és bevételi forrásokat biztosított az itt élők számára, illetve a tájkép átalakulásában is nagy szerepe volt. Ez a történeti örökség máig érzékelhető, hiszen az egykori szőlőtelepek helyén néhány helyen még ma is találhatók a szőlőművelésre utaló részek. Az itt élők többsége viszont csak tanyaterülettel rendelkezett, illetve az ehhez tartozó 1 - 2 holdnyi földjével, amelyet általában rozzsal és zabbal vetettek, de a gyümölcsfák telepítése is igen gyakori volt a tanyák területén, (Katona, 2009, 11 - 13) ez pedig a vizsgálati területre jellemző leginkább.

3.3. A tanyasi élet hanyatlása a II. világháború után:

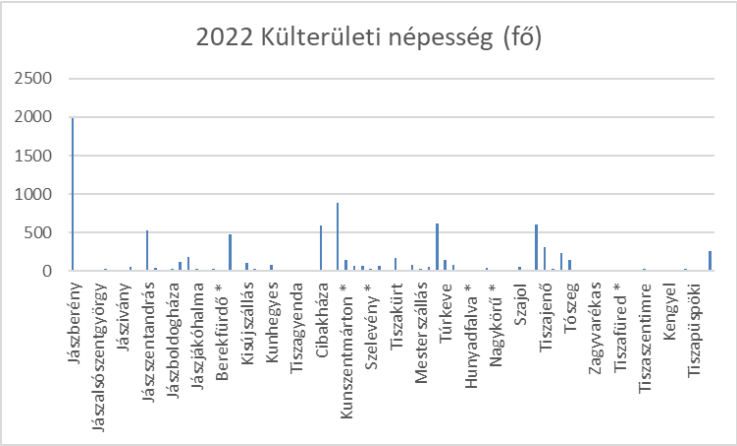
A háborút követően a homoki tanyákon nagy szegénység lett úrrá. Ám a háború előtti időszakban a zsidók életét nehezítő törvények által, a zsidókhoz tartozó birtokokat eladóvá tették, illetve a háborúban elhurcolt emberek földjeit, amelyeket gazdátlanul gondozatlanul maradtak pedig szétosztották az itt élők között. A gazdákat zöld hitellel segítették, amelyeket nem tudtak visszafizetni, ugyanis ekkoriban a felvásárláskor a szőlő ára olyan alacsony volt, tehát így ment tönkre a virágzó homoki szőlőkultúra nagyrésze. Az elhagyatottá vált területeket az állam felvásárolta, és célul tűzte ki a borszőlő termesztésének fellendítését, amelyhez a homokos talajon is földeket biztosítottak. Ez a folyamat fokozatosan egyre nagyobb területet igényelt a szőlőművelés gépesítésének megvalósítása érdekében. Ennek következtében a még megmaradt helyi gazdálkodók közül néhányan földjeikért cserébe csereföldeket kaptak, hogy

helyet biztosítsanak az állami szőlőtelepek bővítéséhez. Tehát összegezve a II. világháború után kezdődött a homoki tanyák hanyatlása, a térséget a szegénység és a társadalmi változások mélyen érintették. Bár néhányan makacsul ragaszkodtak tanyasi életmódjukhoz, az állandósuló nehézségek és a gazdálkodás csökkenő jövedelmezősége végül az ő kitartásukat is megtörte. A háborút követő földosztások során a tulajdonviszonyok nagy arányban átalakultak, ám ezek az új földtulajdonosok nem mindig gondoskodtak megfelelően a rájuk bízott földekről. Sokan, akik azelőtt nem dolgoztak mezőgazdaságban, nem rendelkeztek kellő tapasztalattal, így képtelenek voltak fenntartható módon művelni a földet.Voltak akik kizárólag gyors anyagi haszonszerzés céljából kapták meg földjeiket, amelyek a gondatlanság következtében hamarosan kimerültek és elveszítették termőképességüket. Így a térség virágzó szőlőkultúrájának nagy része elpusztult, helyét elhanyagolt, amortizálódott területek vették át az uralmat. A homokvidék mint történelmi tájegység az idők során megszűnt önálló egységként létezni. A homoki táj neve már csak az itt születettek népnyelvében él tovább. A háborút követő évtizedekben az állam által irányított földhasználati politikák és az erdősítési törekvések teljesen átalakították a térség arculatát. A valaha jellemző szőlőültetvények helyét nyár-, akác- és fenyőerdők vették át, amelyek ma meghatározzák az Újerdő területének jellegét. A korábbi homokvidék ma beerdősített tájként él tovább, amely a természeti és emberi beavatkozások nyomait egyaránt magában hordozza. (Katona, 2009, 11 - 13)

4. Vizsgálati

4.1 A Jászberényi Tanyavilág bemutatása

A kutatás során felhasznált statisztikai adatokat a KSH 2022 - es népszámlálása szolgáltatta. Az adatok szerint Jász - Nagykun - Szolnok megye lakónépessége 356 388 fő volt, míg a külterületi lakott helyeken 8 887 - en éltek. A megye külterületi népességének legnagyobb hányada Jászberény külterületein összpontosult, ahol ekkor 1 979 fő élt. (INT - 17)

2. Ábra : Jászberény külterületi népessége (2022),)Forrás: Teir,Saját munka)

A 2015 - ben elindított Nemzeti Tanyafejlesztési Program keretében egy átfogó vizsgálatot végeztek Jász - Nagykun - Szolnok megye tanyavilágának állapotáról, mely során összesen 516 tanya került felmérésre. Jászberény területén az ingatlan-nyilvántartás alapján 1084 tanyát tartanak számon, melyek többek között Alsómuszáj, Borsóhalma, Érpart, Felsőmuszáj, Meggyespele, Necső, Neszűr, Öregerdő, Peres, Négyszállás, Portelek, Szentimre-tanya, Tőtevény, Újerdő, Zagyvapart és Zsombikos térségében helyezkednek el. A tanyák jelentős része, mintegy 40% - a, Újerdő és Portelek körzetében található. (SZERK. 2021 11)

A tanyasűrűség alakulása jelentős területi különbségeket mutat Jász-Nagykun-Szolnok megye egészében, illetve az egyes járások szintjén. A jászberényi külterületek, amelyek a Felső-Jászság részeként hagyományosan tanyás vidékként ismertek, eltérnek a megyei átlagtól, mivel itt egységesen magas a tanyasűrűség. Fontos megemlíteni, hogy a külterületek társadalmi szerkezetét nagyban meghatározza a gazdasági aktivitás és a lakófunkció közötti kapcsolat. A 2015 - ben végzett empirikus kutatás eredményei alapján a megye tanyáinak több mint fele állandó lakhelyként szolgál. A tanyán élők közel egytizede hátrányos vagy halmozottan

hátrányos helyzetű, ennek köszönhetően rendszeres szociális támogatásra szorul. A tanyák negyede lakatlan, és szinte minden ötödik ingatlan teljesen összeomlott, vagy jelentősen leromlott állapotú. Ezzel párhuzamosan a tanyák mintegy 10%-a elsősorban gazdasági funkciót tölt be, és hasonló arányban találhatók köztük hobbitanyák is. A megyei tanyák gazdasági szerepkörének vizsgálata alapján megállapítható, hogy közel felük kizárólag saját fogyasztásra termel. Emellett hasonló arányban találhatók olyan gazdaságok, amelyek teljes egészében értékesítés céljából művelik földjeiket, vagy csak a megtermelt felesleget adják el. A jelenlegi arányok várhatóan változni a nyugati farmgazdaságok mintájára kialakuló, több lábon álló gazdasági modellek térnyerésével, illetve a hobbitanyák fokozatos elterjedésével. Ezek a folyamatok hosszú távon hozzájárulhatnak a tanyák fenntarthatóságának és jövedelemtermelő képességének növeléséhez. A megye külterületein belül három markánsan elkülöníthető gazdasági irányvonal figyelhető meg. A Jászságban elsősorban az önellátó gazdálkodás dominál, ugyanakkor a megye egyes külterületein az értékesítésre orientált termelés a meghatározó, míg más térségekben a vegyes gazdasági stratégia jellemző. A Jászberényi járásban a mezőgazdasági művelési ágak eloszlását tekintve a legtöbb tanya növénytermesztéssel foglalkozik, míg az állattartás aránya nagyjából hasonló, de elmarad a kertészeti kultúra és a szántóföldi növénytermesztés mögött. Térségi sajátosságként kiemelhető, hogy a Jászság külterületein a kertészeti tevékenység a legelterjedtebb. (SZERK, 2018. 303 - 307)

A vizsgált terület a Jász-Nagykun-Szolnok vármegye északnyugati részén található a Jászságban, Jászberény déli részén húzódik. Általában kedvezőtlen, ill. alacsony színvonalú a külterületi lakóhely. Az infrastruktúrája viszonylag vegyes képet mutat, ugyanis a tanyák többsége földutakon érhető el, nagyrészükön a vízellátás saját kutakból történik, egyes tanyák még most sem rendelkeznek megfelelő áramosítással. A terület viszont kedvező feltételeket biztosít mezőgazdasági tevékenységek számára, ugyanis jellegzetes alföldi karaktere mellet a terület igen termékeny talajjal rendelkezik. A talaj termékenységét alátámasztja, hogy talajviszonyok rendkívül kedvezőek, amelyek magas termőképességet biztosítanak a gabonafélék, zöldségek és más mezőgazdasági növények számára. A tanyák sajátos agrár-ökológiai feltételeket biztosítanak, amelyek meghatározzák a tanyasi gazdálkodás lehetőségeit és kihívásait. A terület alapvetően mezőgazdasági jellegű, amelyet tanyarendszerek és kisebb lakótelepek jellemeznek.

4.2. Talajadottságok

Mezőgazdasági szempontból kedvező adottságokkal rendelkezik, amelyeket a terület jellegzetes alföldi karaktere és termékeny talajai határoznak meg. A talajviszonyok rendkívül kedvezőek, a csernozjom és réti talajok dominálnak, amelyek magas termőképességet biztosítanak a gabonafélék, zöldségek és más mezőgazdasági növények számára, illetve futóhomok és agyag is megjelenik. (DÖVÉNYI 2010)

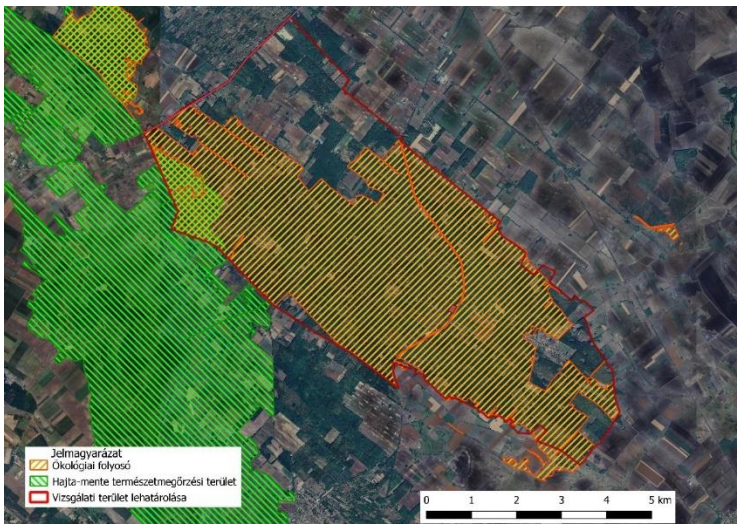
4.3. Éghajlat

Az éghajlat kontinentális jellegű, amelyre forró nyarak és hideg telek jellemzőek. Az aszályos időszakok gyakoriak, és komoly kihívást jelentenek a helyi mezőgazdaság számára. Az éves csapadékmennyiség körülbelül 500-550 mm, ami alacsony az intenzív növénytermesztéshez. . A térség klimatikus adottságai továbbá szintén kedveznek a mezőgazdasági művelésnek, bár az időjárás változékonysága, különösen az aszályos időszakok, időnként megnehezíti az itt élő gazdálkodók munkáját, ugyanis a terület meleg-száraz övezetben terül el. (DÖVÉNYI 2010)

4.4. Vízrajz:

Jászberény vízrajzát az egykori mocsárvilág illetve a területhez kapcsolódó folyók teszik jellegzetessé. Jászberény legjelentősebb, legértékesebb vízfolyása a Zagyva, mely a Nyugat - Mátra és a Cserhát vizeit gyűjti össze. A Zagyva baloldali mellékfolyója a Tarnna, jobboldali a Tápió. Jászberény területén található kisvízfolyások, és csatornák: az Ágói és a Hajta-patak, illetve a Nyavajka és a Gyilkos - ér, Borsóhalmi csatorna, Kis - Gyilkos csatorna. A település rendelkezik halastóval, két természetes tóval, illetve 5 mesterséges tározóval is. A település belterületén belvíz jelenléte nem jellemző, ez a probléma leginkább a (vizsgált területet) mélyebb fekvésű dél - nyugati részt érinti. (INT - 18)

4.5. Természeti értékek:

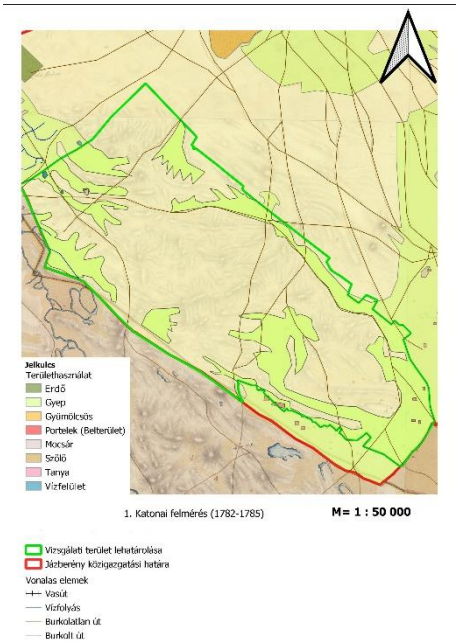
3. ábra Táj- és természetvédelmi vizsgálat (Forrás: Google Sattellite, Saját munka)

Jászberény természeti értékei a város gazdag zöldfelületi adottságaiban és különleges táji elemeiben mutatkoznak meg, amelyek jelentős ökológiai, kulturális, és esztétikai szereppel bírnak. Ezek az élőhelyek számos őshonos növény - és állatfaj számára nyújtanak menedéket, különleges ökológiai szigeteket képezve. Jászberény területén három, az európai közösségi jelentőségű Natura 2000 hálózatba tartozó terület található, amelyeket a természetvédelmi rendeltetésű területekről szóló 275/2004. (X.8.) kormányrendelet jelölt ki. Az első a Zagyva - ártér kiemelt jelentőségű természet - megőrzési terület, ahol számos Natura 2000 jelölő élőhely és növényfaj található. A második terület a Borsóhalmi-legelő Jászberény térségének egyik legfontosabb természeti értéke, ez a terület a Jászság legnagyobb egybefüggő gyepterületei közé tartozik, mely mozaikos szerkezetével és különleges élővilágával emelkedik ki. (BUSCHMANN, 2009) A harmadik természet-megőrzési terület a Hajta - mocsár természetvédelmi terület szintén egyedülálló ökológiai értéket képvisel, amely a Hajta - patak által táplált mocsaras, lápos élőhelyeket foglalja magában, illetve a vizsgálati terület közvetlen szomszédságában fekszik. Ez a vizes élőhely fontos fészkelő- és pihenőhely számos madárfaj számára, köztük védett és ritka fajokkal. A növényzet között megtalálhatók az árterekre jellemző fajok, valamint a mocsári és lápi növények. Fontos megemlíteni az Újerdői homokos tájat, amely a homokvidéki ökoszisztémák jellegzetes példája, talajadottságaival és sajátos növényzetével kiemelkedő természeti értéket képvisel. Az Újerdei, Tőtevényi, és Porteleki rész,

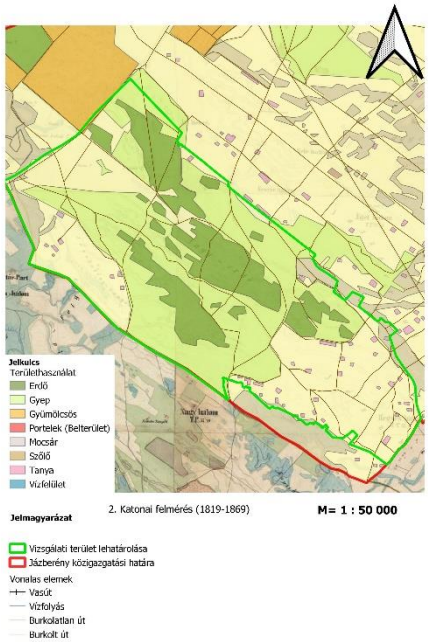
akárcsak Jászberény számos más táji és természeti értéke, hozzájárul a város változatos ökológiai hálózatához. Jászberény közigazgatási területének több mint fele táj- vagy természeti értékvédelem alatt áll, és a védett területek jelentős része az országos ökológiai hálózat részét képezi. Az országos ökológiai hálózat Jászberény jelentős részére kiterjed: az északi területeken leginkább magterületek és pufferzónák találhatók, míg a délnyugati részen főként ökológiai folyosók - beleértve a vizsgálati területet is.(INT - 19) A város külterületén található pár a természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény 23. § (2) értelmében ex lege védett földvár és kunhalom (Sas - halom, Szent Imre - halom, Szent Pál - halom, Pap - halom, Dudás - halom, Hegyes - halom, Töviskei - halom). (INT - 18)

4.6 Tájhasználat átalakulása

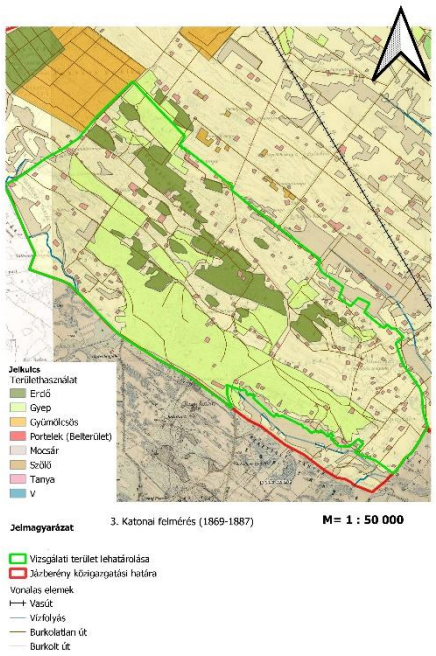
A Jászberény déli részén elhelyezkedő homoki területrész (amely egykor a Homoki marhajárás részét képezte) a 18 – 21. század során jelentős tájhasználati átalakuláson ment keresztül. A katonai felmérések térképei jól szemléltetik, miként változott meg a térség funkcionális szerkezete a természetes, gyéren hasznosított homokpusztai állapotból fokozatosan mozaikos tanyás, majd napjainkra nagytáblás, intenzív mezőgazdasági művelésű tájjá formálódott.

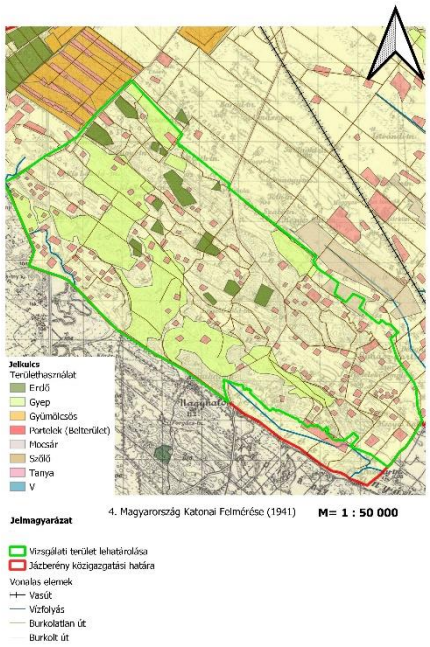
4. Ábra 1. Katonai felmérés (Forrás : arcanum.com,Saját munka)

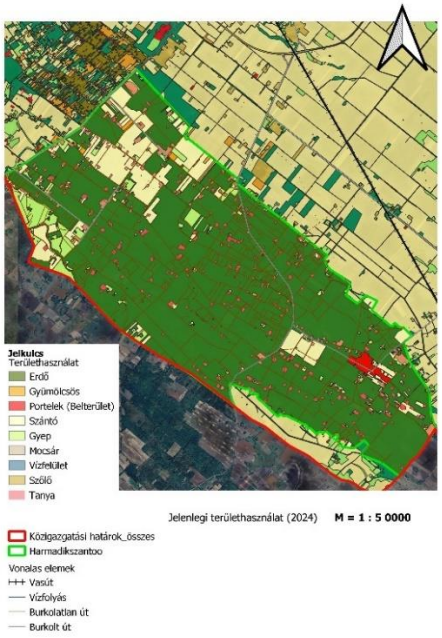
5. Ábra 2. Katonai felmérés Forrás: arcanum.com, Saját munka)

5. Ábra 3. Katonai felmérés, (Forrás: arcanum.com Saját munka)

6. Ábra 4. Katonai felmérés, (Forrás: arcanum.com Saját munka)

7. Ábra Jelenlegiterülethasználat, (Forrás: MEPAR)

I. Katonai felmérés (1782 – 1785)

A 18. század végén a Jászberény déli homoki térsége természetes, gyéren hasznosított pusztai jellegű volt. A terület nagy részét gyep és legelő borította, a szántók kiterjedése csekély volt, és főként a város közelében jelentek meg. A homokbuckás felszínen az intenzív földművelés még nem volt jellemző. Erdőborítás alig fordult elő, csak kisebb ligetes foltok. A tanyák száma minimális volt, elszórtan, ideiglenes jelleggel jelentek meg, elsősorban állattartáshoz kapcsolódóan. A térség döntően közös legelőként funkcionált.

II. Katonai felmérés (1819 – 1869)

A 19. század első felére a tájhasználat mozaikosabbá vált. Megjelentek az első kiterjedtebb, mesterségesen telepített homoki erdők, főként a futóhomok megkötésére. A szántók aránya növekedett, a gyepterületek visszaszorultak. A vízfelületek és mocsarak csökkentek, ami a korai vízrendezési beavatkozások következménye. A tanyák száma gyarapodott, megindult az állandó tanyásodás folyamata, és a kertgazdaságok, szőlőterületek is megjelentek a homokhátakon.

III. Katonai felmérés (1869 – 1887)

A 19. század második felére a térség tanyás, intenzíven művelt tájjá alakult. A szántók váltak uralkodóvá, köztük kisebb erdőfoltok, gyümölcsösök és szőlők helyezkedtek el. A tanyák sűrűsége jelentősen megnőtt, és a szórt településszerkezet jól kirajzolódott. A korábban összefüggő gyep- és legelőterületek tovább csökkentek, a mozaikos tájhasználat egyre inkább a művelt földterületek irányába tolódott el.

Magyarország katonai felmérése (1941)

A 20. század közepére a homoki térség kialakult tanyavilággal rendelkezett. A szántóföldek dominanciája mellett a gyepterületek, kisebb szőlők és erdőfoltok mozaikosan oszlottak meg. A tanyák sűrűn, szabálytalan mintázatban helyezkedtek el, szinte minden művelt területen megjelent egy-egy gazdasági egység. A területhasználat kiegyensúlyozottan vegyítette a szántóföldi, gyep- és kertgazdálkodást, a táj még jól őrizte agrárjellegét és szerkezeti sokféleségét.

Jelenlegi Területhasználat – MÉPAR (2024)

A mai tájszerkezetet a nagytáblás, intenzív mezőgazdasági művelés jellemzi. A korábbi mozaikos tanyavilág jelentős része eltűnt, a tanyák többsége elhagyott vagy más funkciót kapott. A kisebb parcellák összevonásával egységes szántóterületek alakultak ki, a természetes gyepek és legelők szinte teljesen megszűntek. Az erdőborítás aránya enyhén növekedett, de főként telepített, gazdasági célú állományokból áll. A táj egyhangúbbá vált, a hagyományos tanyás gazdálkodás szerkezeti sokszínűsége nagyrészt eltűnt.

4.7 A vizsgált terület aktuális állapotának bemutatása

A szakdolgozat készítése során a Tőrevényi, Porteleki, valamint az Újerdői területrészekre vonatkozóan nem álltak rendelkezésre részletes, feldolgozható adatok. Az ezekre a térségekre vonatkozó adatok jórésze kizárólag a terepi bejárások, valamint a kérdőíves felmérés eredményei alapján került meghatározásra és feldolgozásra. Emellett a Központi Statisztikai Hivatal (KSH) adatbázisából származó információk is felhasználásra kerültek, ahol az adott területekre vonatkozóan releváns adatok elérhetők voltak.

Újerdő, Portelek illetve Tőtevény lakóépületeinek száma megközelítőleg 1758db, ezek túlnyomó része mezőgazdasági célokat szolgáló, tanyasi típusú (készenléti vagy szolgálati) épület. (INT - 20) Ezek az épületek nemcsak lakóhelyként, hanem a gazdálkodási tevékenységek központjaként is funkcionálnak, biztosítva a helyiek számára a mindennapi megélhetés alapját. A szőlő- és gyümölcstermesztés korábban jelentős területeket foglalt el a délnyugati részén, azonban mára ezek a területek drasztikusan csökkentek.

A kutatás során egyeztettem a Szent Ferenc Egyesített Szociális Intézmény alkalmazottjával, az egyik tanyagondnokkal aki érintőlegesen megmutatta a tanyavilágot a terepbejárás során illetve számos hasznos információval segítette a vizsgálatom. A kutatás során különösen nagy segítséget jelentett számomra, hogy csatlakoztam egy kizárólag a Jászberényi tanyán élőket összefogó Facebook-csoporthoz. Itt osztottam meg az általam készített kérdőívet, amelyet mintegy 18 fő töltött ki, válaszaik pedig értékes adatokat szolgáltattak, hozzájárulva a tanyavilág pontosabb megértéséhez.

Kérdőíves felmérés, illetve a terepbejárás során felmért adatok

Újerdő

Közművek szempontjából Újerdő jelentős hátrányban van, mivel nincs vezetékes víz és gázellátás, a villanyszolgáltatás viszont helyenként elérhető a területen. A vízellátást kizárólag fúrt kutak biztosítják, míg a fűtést kályhával oldják meg. A szennyvízkezelés is jelentős gondokat okoz, jelenleg szennyvíztárolóval oldják meg ezt a problémát. Újerdő területén található egy gyermektábor, amelyet elsősorban cserkészek és különböző rendezvények alkalmával használnak. A tábor mellett egy templom áll, amelyet azonban ritkán vesznek igénybe. Újerdőn egy kisebb temető, illetve hulladékgyűjtő is található, viszont egészségügyi ellátás, illetve bolt nem érhető el helyben. A földhasználat változó, vannak akik gazdálkodnak, de olyanok is vannak akik tanyákat vásárolnak üdülési céllal. Ezen a területrészen többen gazdálkodnak illetve építkeznek. Van aki gyümölcsöt/ zöldséget telepít, leginkább krumplit és kukoricát és van aki állattartással, lovardával tervez foglalkozni. A környéken leginkább szántóföldi növénytermesztés folyik, állattartás csak kis háztáji szinten jellemző.

Tőtevény

A Tőtevényi tanyavilágban számos problémával küzdenek a lakosok, leginkább a közlekedés és az alapvető szolgáltatások hiánya miatt. Tőtevény közműellátottsága hasonló Újerdőéhez, ugyanis a villanyszolgáltatás elérhető, azonban vezetékes víz nincs mindenhol kiépítve, így az itt élők néhánya fúrt kutakból nyeri ki a vizet. Gázszolgáltatás szintén nem áll rendelkezésre, ezért a fűtést hagyományos kályhákkal oldják meg. A környéken található egy régi kúria, amely egykor iskola volt, azonban jelenleg nem működik oktatási intézményként. Az épület bérbe adható különféle rendezvényekre, illetve vadászati események lebonyolítására. Egészségügyi ellátás helyben nem elérhető, így az ott lakóknak más településeken kell orvosi szolgáltatásokat igénybe venniük. A hulladékgyűjtés és a szennyvízkezelés komoly problémát jelent a tőtevényi tanyavilágban. Nincs rendszeres szemétszállítás, az összegyűjtött hulladékot a városba kell bevinni, és sok helyen tapasztalható illegális szemétlerakás. A szennyvíz elszállítása drága, így sokan saját megoldásokra kényszerülnek. A gazdálkodás a területen egyre inkább visszaszorul,

leginkább saját fogyasztásra tartanak állatokat, a növénytermesztés viszont elenyésző Tőtevényben.

Portelek

Míg Portelek Jászberény egyik belterületi része, addig a Porteleki tanyák a város külterületéhez tartoznak, azonban a település elhelyezkedése miatt szorosan kapcsolódik a tanyás térségekhez, ezért a vizsgálatban fontosnak tartottam külön is elemezni.

Portelek infrastruktúrája fejlettebb, mint Újerdőn és Tőtevényen, itt elérhető a gáz, víz és villanyszolgáltatás, szennyvízcsatorna viszont ezen a részen sincs kiépítve. Az egészségügyi ellátás tekintetében egy orvosi rendelő működik, ahol a doktornő kétnaponta rendel néhány órát. Az oktatás terén az általános iskola már nem működik, a helyi gyerekek Jászboldogházára járnak busszal tanulni. Az óvoda viszont üzemel, és a helyi lakosok igénybe is veszik. A szolgáltatások között említésre méltó, hogy a bolt és a posta egy épületben működik, mivel a külön postahivatal már nem üzemel, illetve Porteleknek van saját vasútállómása is. Az úthálózat állapota változó, Portelek gerincét adó aszfaltozott bekötőutat három évvel ezelőtt újították fel. A földhasználat tekintetében egyre több a lakhatási célra kiköltöző család, viszont sokan rájönnek arra, hogy a gazdálkodás nem olyan egyszerű, mint ahogyan gondolták. A legelterjedtebb gazdálkodási forma az erdőgazdálkodás és birkatartás, valamint a szántóföldi növénytermesztés, amelynek fő növényei a repce, napraforgó, búza és kukorica. Kisebb méretekben jelen van a konyhakerti termesztés és díszállattartás is.

Porteleki tanyák

A Porteleki tanyák közműellátottsága erősen korlátozott, hasonlóan az Újerdői és Tőtevényi tanyavilághoz. Gázellátás egyáltalán nincs, a fűtést legtöbben hagyományos kályhával, tűzifával oldják meg. A villamosenergia-szolgáltatás csak néhol elérhető, több helyen még mindig nem vezették be az áramot. A vízellátás jellemzően fúrt kutakból történik, a szennyvíz elhelyezése pedig egyedi tárolókkal vagy elvezetés nélküli megoldásokkal történik, ami környezetvédelmi szempontból is problémás.

Portelek térségében nem jellemző az „ürülő jellegű” tanya, azaz a terület nem mutat drasztikus népességfogyást. Bár az életkörülmények itt is szerények, a lakosság egy része állandó jelleggel él a tanyákon, és több gazdálkodó tevékenységet folytat. A mezőgazdasági tevékenység szerkezete hasonló az Újerdőben és Tőtevényben tapasztaltakhoz: főként szántóföldi növénytermesztés zajlik, kisebb mértékben állattartás is előfordul, jellemzően háztáji szinten.

A területen nincsenek közintézmények vagy szolgáltatások sem bolt, sem egészségügyi ellátás nem érhető el helyben. A hulladékszállítás nem megoldott, és több helyen tapasztalható a hulladék illegális lerakása is. Ennek ellenére a Porteleki tanyák esetében megfigyelhető, hogy az itt élők igyekeznek fenntartani a tanyasi életformát, és többen terveznek mezőgazdasági fejlesztéseket, építkezéseket vagy a gazdálkodás bővítését. A térség adottságai és elhelyezkedése miatt a jövőbeni fejlesztésekhez különösen az infrastruktúra és a közlekedési kapcsolatok javításához kiemelt önkormányzati figyelemre lenne szükség.

Általános problémák és helyzetkép

A tanyavilág egyik jelentős problémája az illegális hulladéklerakás. Újerdei részen található egy kisebb hulladékgyűjtő hely, de ez nem oldja meg a problémát. A mezőgazdasági termelés jelenleg egyik településrészen sem jellemző nagymértékben. Akik foglalkoznak növénytermesztéssel vagy állattenyésztéssel, azok többnyire saját fogyasztásra, kisebb piacokra vagy helyi értékesítésre termelnek. Korábban a délnyugati részeken jelentős területeket foglalt el a szőlő- és gyümölcstermesztés, azonban ezek a területek drasztikusan csökkentek. A támogatási lehetőségek között a földalapú és állattartási támogatások dominálnak. A tanyaprogramok keretében történtek fejlesztések, főként a fiatalabb generáció által. Egyes tanyákon már megjelentek a modern megoldások, például napelemmel felszerelt, korszerű lakóházak. Ezek egy részében állandó lakosok élnek, míg néhányat hétvégi házként használnak.

A tanyán élők jellemzői

A tanyákon élők két fő csoportba sorolhatók. Egyrészt az idősek, akik szociális ellátásra szorulnak és már nem dolgoznak, másrészt a fiatalabb generáció, akik közül sokan hétvégi

házként használják a tanyájukat, míg mások ott élnek és mezőgazdasággal vagy állattenyésztéssel foglalkoznak. Többen időskorukra költöztek ki a tanyavilágba, felújították régi épületeiket, és nyugodt körülmények között élnek.

Jászberény Külterületeinek Infrastrukturális és Közösségi Fejlesztése

Jászberény külterületein az elmúlt évtizedekben jelentős infrastrukturális és közösségi fejlesztések zajlottak. A villamosenergia-hálózat modernizálása, a tanyagondnoki szolgálat működtetése és a közbiztonság erősítése mind hozzájárulnak a térség fenntartható fejlődéséhez és az ott élők életminőségének javításához.

Hálózatfejlesztés és Tanyavillamosítás

A MAVIR Hálózatfejlesztési Terve 2015 alapján 2021 – 2025 között új távvezetékek épültek ki Jászberény térségében, köztük a Detk–Jászárokszállás és a Jászárokszállás – Jászberény szakaszokon, összesen közel 40 km hosszan. Emellett 2015 – 2020 között a város 132 kV - os állomásán kapacitásbővítést hajtottak végre, amelynek során két korszerű, nagyobb teljesítményű transzformátor került beüzemelésre. A külterületi villamosítás is folytatódott a Vidékfejlesztési Minisztérium Tanyafejlesztési Programja révén, amelynek keretében a Réti, Tőtevényi és Hajta - Öregerdei tanyák is bekapcsolódtak az elektromos hálózatba. A térségben már korábban, 1980-ra befejeződött egy nagyarányú villamosítási program, amely öt év alatt több mint száz tanyát látott el villamos energiával. (INT - 18)

4.4Telekommunikáció és Közbiztonság

Jászberény városi területe az Invitel Távközlési Zrt. 57 - es távhívó számán keresztül kapcsolódik az országos és nemzetközi hálózathoz, azonban a ritkábban lakott, külterületi részek vezeték nélküli távközlési megoldásokra szorulnak.

A közbiztonság javítását célzó intézkedések között kiemelt szerepet kapott a Neszűr KMB Iroda, amely állandó jelenlétével növeli a térség rendvédelmi biztonságát a 11 - 12. dűlő területén, ez sajnos a vizsgálati területre jelenleg nem terjed ki. A mezőőri szolgálat viszont rendszeres járőrözéssel védi a külterületeken élő gazdák terményeit, valamint igyekszik megelőzni a falopásokat és egyéb jogsértéseket. (INT - 18)

4.5Tanyagondnoki Szolgálat és Közösségi Segítségnyújtás

A külterületen élő lakosok mindennapi életének megkönnyítésére a Szent Ferenc Egyesített Szociális Intézmény által működtetett tanyagondnoki szolgálat nyújt segítséget, amely Porteleki tanyák, illetve Tőtevény és Újerdő területeken is aktívan jelen van. A szolgálat keretében többféle támogatás elérhető, például közreműködnek az étkeztetés biztosításában, elvégzik a háztartási jellegű feladatokat például a mosást, mosdatást, vasalást, továbbá szociális és közösségi információszolgáltatást is nyújtanak. Fontos szerepük van abban is, hogy a külterületen élők hozzáférjenek az alapvető szolgáltatásokhoz, így például segítenek az élelmiszerek beszerzésében vagy a gyógyszerek kiváltásában. A tanyagondnoki szolgálat hétfőtől péntekig áll a lakosság rendelkezésére. A szolgálat nemcsak szociális ellátásban segít, hanem a helyi közösségek számára alapvető szolgáltatásokat is biztosít. 2021 - ben az önkormányzat egy helyi étteremmel együttműködve bevezette az élelmezési adományprogramot, amelynek keretében a menüétkeztetésből megmaradt adagokat rászorulók számára juttatják el. Az ételadományok szállítását a tanyagondnoki szolgálat végzi, és a Neszűri kisboltnál kerülnek kiosztásra. Emellett a helyi közösségi szolgáltatásokat a Helyet! Alapítvány működteti, amely egyéb szociális kezdeményezések szervezésében is aktívan részt vesz. (INT - 18)

4.6Helyi Közösségi Kezdeményezések

A térség fejlesztésében a lakosság aktív szerepet vállal. A Hajta - Öregerdő-Neszűr Ifjúsági Szomszédsági Közhasznú Egyesület 2005 óta szervezi a helyi közösségi életet. Az egyesület többek között lakossági fórumokat, szemétszedési akciókat és közösségi eseményeket rendez.

2007 - ben az Új Néplap hasábjain javaslatot tettek egy részönkormányzat létrehozására, valamint a térség infrastrukturális fejlesztésére, beleértve az úthálózat karbantartását és a közbiztonság növelését. (INT - 18)

4.7 Esélyegyenlőség és turizmusfejlesztés Jászberény külterületein

Jászberény Városi Önkormányzat a Helyi Esélyegyenlőségi Program 2018 – 2023 keretében elkötelezte magát a hátrányos helyzetű lakosok támogatása mellett. A program egyik fontos eleme a Tanyafejlesztési Program, amely fóliasátras közösségi termelési kezdeményezésekkel segíti a rászorulók megélhetését és közösségépítését. (INT - 18)

Az integrált településfejlesztési stratégiájában kiemelt szerepet kap a turizmus is, ugyanis a 2015 - ös Területfejlesztési Koncepció célkitűzései között szerepel például a gyógy - , öko - , falusi/tanyasi - , sport - és üzleti turizmus fejlesztése, a külterületi falusi életmód és lovasturizmus népszerűsítése, illetve a gasztronómiai események bővítése az aktív turizmus jegyében. Ezek az intézkedések nagyban hozzájárulnak a jászberényi tanyavilág hosszú távú fejlődéséhez és a külterületi lakosok életminőségének javításához. (INT - 21)

5. Szintézis

Jászberény külterületein a tanyavilág továbbra is meghatározó eleme a térség társadalmi és gazdasági szerkezetének. A 2022 - es népszámlálás adatai szerint a város külterületein közel 2000 fő él, ami a megye külterületi lakosságának jelentős részét teszi ki. Jászberény határában több mint 1000 tanyát tartanak nyilván, amelyek közül sok tanya Újerdő és Portelek körzetében található. A tanyák funkciója és állapota azonban nagy eltéréseket mutat, ugyanis míg egy részük gazdasági célokat tölt be, addig másik részük állandó lakhelyként szolgál, vagy éppen elhagyatottan állnak. Az utóbbi években a mezőgazdasági szerep átalakulása figyelhető meg, egyre nagyobb teret nyernek az önellátó gazdaságok, illetve a leginkább hobbitanyák. A térségben a növénytermesztés dominál, különösen a kertészeti tevékenység, amely a Jászság egyik sajátos jellemzője. Annak ellenére, hogy a tanyák egy része leromlott állapotban van, a Nemzeti Tanyafejlesztési Program jelentősen hozzájárult a terület fenntarthatóságához és gazdasági fellendüléséhez.

Az elemzések alapján megállapítható, hogy a tanyák szerepe az elmúlt évtizedekben jelentős változásokon ment keresztül. Az infrastruktúra fejlődése, illetve a gazdasági átalakulások és a társadalmi tendenciák egyaránt hozzájárultak a tanyavilág átalakulásához.

5.1 Infrastruktúrális problémák

Az egyik legsúlyosabb problémát a közműhiány jelenti, ugyanis a tanyák lakói nem rendelkeznek vezetékes víz- és gázellátással, ezért kénytelenek fúrt kutakat és hagyományos fűtési megoldásokat alkalmazni, ami komoly egészségügyi és biztonsági kockázatokat hordoz magában. Vezetékes víz hiányában nehezebb a tanyasiak rendszeres tisztálkodása és ruhamosása, ami fertőzésekhez, járványokhoz vezethet. Ha pedig a kútvíz szennyeződik vagy kiszárad, azonnali vízhiány léphet fel, ami súlyos problémát jelenthet hőhullámok idején, illetve ilyen esetekben az ivóvíz beszerzése szintén megterhelő és nagyban megnehezíti a lakosok mindennapjait. A hagyományos fűtési módok, mint például a szén, vagy a fa használata, további veszélyeket rejtenek. A szilárd tüzelőanyagok alkalmazása jelentős légszennyezést okoz, emellett növeli a lakástüzek kockázatát, különösen rosszul karbantartott kémények és

fűtőberendezések esetén, amelyre sajnos volt is példa Újerdő területén. A szilárd tüzelőanyagok beszerzése drága és időigényes, különösen a téli hónapokban, jelentős gondot okozva a tanyasi lakosoknak.

Emellett a szennyvízelvezetés megoldatlansága is jelentős környezeti terhelést okoz, mivel ezeken a külterületi részeken nincs kiépített csatornahálózat, tehát sajnos a szennyvíz megfelelő kezelése hiányos, így a szennyvíz gyakran ellenőrizetlenül kerül a talajba, amely súlyosan szennyezi a környezetet és növeli a fertőzésveszélyt. Amely nemcsak a helyi élővilágot veszélyezteti, hanem a lakók egészségére is káros hatással van legtöbb esetben, különösen akkor, ha a szennyezett víz a fúrt kutak vizébe is beszivárog.

A hulladékkezelés szintén problémás, ugyanis az illegális szemétlerakás gyakran előfordul, mivel a szervezett hulladékszállítás nem mindenhol megoldott. Az ellenőrizetlen szemétlerakók nemcsak esztétikai és környezeti problémát jelentenek, hanem hozzájárulnak a talaj - és vízszennyezéshez, valamint kedvező feltételeket teremtenek a rágcsálók és egyéb kártevők elszaporodásához. Mindez tovább növeli a területek elhanyagoltságát és szabályozatlanságát, ami jelentősen rontja a komfortérzetet, illetve hosszú távon akadályozza a települések fejlődését és az itt élők életminőségének javulását.

5.2 Közlekedési nehézségek:

A közlekedési infrastruktúra hiányosságai tovább növelik a tanyavilág elszigeteltségét. A dűlőutak rossz állapota megnehezíti a mezőgazdasági földek megközelítését és a termelési folyamatokat, emellett a bekötőutak karbantartásának hiánya miatt a lakók számára is akadályt jelent a városba való bejutás. A megközelíthetetlen utak miatt a sürgősségi ellátás mellett a mindennapi szolgáltatásokhoz való hozzáférés is jelentősen nehezített, például orvosi vizsgálatok, gyógyszerek beszerzése, vagy a gyermekek iskolába járása

A kérdőíves felmérés során sokan megjegyezték, hogy itt csak az tud érvényesülni, aki rendelkezik valamilyen járművel, ugyanis minden alapvető szolgáltatás (például a bolt, az orvosi rendelő vagy a gyógyszertár) a városban található. Sokan ezt a problémát emelték ki a legégetőbbnek, mivel a közlekedési lehetőségek fejlesztése nélkül a térségben élők továbbra is hátrányos helyzetben maradnak.

A közvilágítás hiánya szintén komoly problémát jelent, amelyről számos helyi lakos panaszkodott. Az utcai lámpák hiánya nemcsak a közlekedést nehezíti meg az esti és hajnali órákban, hanem jelentős biztonsági kockázatot is jelent. A sötétben való közlekedés balesetveszélyes, különösen a rossz állapotú utak és járdák miatt, amelyek gödrökkel és egyenetlenségekkel tarkítottak. Emellett a közvilágítás hiánya fokozza a bűncselekmények kockázatát is, mivel a rosszul megvilágított területek vonzó célponttá válnak a betörők és más bűnelkövetők számára, amelyre szintén volt panasz. Több lakó kiemelte, hogy az esti órákban bizonytalanul érzik magukat az utcán, és sokan inkább kerülik a sötétben való gyalogos közlekedést. A kérdőíves felmérés során többen hangsúlyozták, hogy a közvilágítás hiánya különösen problémás a téli hónapokban, amikor már kora délután besötétedik. Ez a probléma az iskolába, vagy munkába járók számára ez jelentős kellemetlenséget okoz, hiszen sokszor sötétben indulnak el és térnek haza. A közvilágítás kiépítése ezért nemcsak a biztonságérzetet növelné, hanem a közösségi életet is élénkítené, mivel így az emberek szívesebben mozdulnának ki a későbbi órákban is. Portelek területén ezek a problémák nem állnak fenn, mivel az utak állapota megfelelő, és a közlekedés zavartalanul biztosított a helyi lakosok számára. Az utak karbantartása folyamatosan történik, így nem jelent problémát a közlekedés minősége. Emellett a közvilágítás teljes mértékben kiépített és működőképes, biztosítva ezzel a lakosság biztonságát és kényelmét az esti és éjszakai órákban is. Ennek eredményeként Porteleken ezek a problémák nem jelentenek gondot, hiszen a szükséges infrastruktúra megfelelően kiépített és fenntartott.

5.3 Tanyahasználat változásai:

A vizsgált területeken az állandó tanyasi életforma átalakulóban van, ami hatással van a lakosság összetételére is. Bár egyes területeken csökken az állandó lakók száma, sok helyen továbbra is élnek családok, akik alkalmazkodtak a vidéki élet kihívásaihoz. Az ingatlanok egy része hétvégi házként funkcionál, míg másokat idősebb lakók választanak, akik a természet közelségét és a nyugodt környezetet részesítik előnyben. Ugyanakkor nem mindenhol figyelhető meg a mezőgazdaság háttérbe szorulása vagy a fiatalok elvándorlása. Vannak olyan részek például Porteleken, ahol valamivel jobb az ellátottság, még mindig jellemző a folyamatos tanyasi élet, sőt, a térségben egyre több fiatal is megjelenik. A kérdőíves felmérés

alapján elmondható, hogy egyre több család választja ezt a vidéket kiköltözés céljából, főként a nyugodt, természetközeli élet reményében.

Nemcsak Porteleken, hanem az Újerdei részen is egyre több fiatal jelenik meg, akik gazdálkodási vagy üdülési céllal létesítenek tanyákat, olyan is előfordul, hogy a tanyasiak egymás között kereskednek. A „Jászberényi tanyavilág" nevű Facebook-csoportban gyakran látni olyan bejegyzéseket, amelyekben egymásnak kínálnak eladásra vagy cserére különféle háztáji termékeket, például kecskét, disznót, nyulat, juhot, burgonyát, tojást, házi tejet, túrót és sajtot. Gyakran előfordul, hogy a fiatal beköltözők igényesen felújítják a tanyákat, és egyesek napelemekkel is felszerelik otthonaikat. A terepi bejárás során modern, esztétikusan kialakított házakat is láttam, bár ezek még nem dominálnak a térségben. Van, aki állattartásba kezd, mások lovardát terveznek építeni, és sokan látják meg a lehetőséget a vidéki életben. Bár a népesség elöregedése továbbra is probléma, a fiatal családok és vállalkozók növekvő jelenléte esélyt adhat a térség hosszú távú megújulására. Az infrastruktúra fejlesztése kulcsfontosságú lenne ahhoz, hogy ez a pozitív folyamat tovább erősödjön, és a vidéki életforma újra vonzóvá váljon a fiatalabb generáció számára.

5.4 Alapvető közszolgáltatások hiánya:

A közszolgáltatások fokozatos megszűnése jelentősen hozzájárult a tanyasi élet ellehetetlenüléséhez. Az iskolák, orvosi rendelők és boltok bezárása vagy teljes hiánya miatt a térségben élők egyre nehezebben férnek hozzá az alapvető szolgáltatásokhoz. Mivel ezek a funkciók a településközpontokba koncentrálódnak, a tanyasi lakosság számára mindennapos kihívást jelent az utazás, amely különösen az idősek és az alacsony mobilitású emberek számára megoldhatatlan problémát okoz. Az ott élők egyre többet kénytelenek utazni az alapvető szolgáltatások igénybevételéhez, ami nemcsak időigényes, hanem jelentős anyagi terhet is tesz a tanyasi lakosságra.

Ugyanakkor a közszolgáltatások hiánya egy sajátos helyi alkalmazkodási formát is eredményezett, mivel a tanyasi lakosok között egyfajta informális cserekereskedelem alakult ki. Mivel a boltok távol vannak, és a rendszeres bevásárlás nehézkes, sokan egymás között kezdtek el kereskedni saját termékeikkel. A helyben megtermelt tejtermékek, hús, tojás, zöldség és gyümölcs így közvetlenül gazdát cserél a tanyavilágban élők között, részben pótolva a

hagyományos kiskereskedelem hiányát. Ez a fajta közösségi gazdálkodás segíti az ott maradottak megélhetését, ugyanakkor önmagában nem elegendő a térség népességmegtartó erejének növelésére. Ez alól az egyetlen kivételt Portelek jelenti, ahol a tanyavilág többi részétől eltérően helyben is elérhetők bizonyos alapvető szolgáltatások. Porteleken található kisbolt, óvoda és posta is, amelyek jelentős mértékben hozzájárulnak a térség népességmegtartó képességéhez. Ezek a szolgáltatások megkönnyítik a helyiek mindennapi életét, csökkentve az utazási kényszert és ezáltal hozzájárulva a közösség fennmaradásához.

5.5 Kapcsolattartás

A tanyán élők közötti kapcsolatok térségenként jelentős eltéréseket mutatnak, amelyeket elsősorban a tanyák elhelyezkedése, a népsűrűség és a helyi közösségi szokások határoznak meg. Porteleken a tanyák viszonylag közel helyezkednek el egymáshoz, így az ott élők között természetes módon alakulnak ki szorosabb szomszédi kapcsolatok. Gyakoribbak a mindennapi találkozások, beszélgetések, és az emberek nyitottabbak egymás felé. Ez a közelség erősíti a közösségi érzést, és hozzájárul ahhoz, hogy az itt élők figyeljenek egymásra, akár kisebb segítségnyújtás, akár közös programok formájában.

Tőtevény esetében ezzel szemben a tanyák jóval elszórtabban helyezkednek el, emiatt a lakók közötti kapcsolatok sokkal gyengébbek. A nagy távolságok nemcsak a mindennapi kommunikációt nehezítik meg, hanem a közösségi élet lehetőségét is jelentősen csökkentik. Sok esetben az itt élők nem is ismerik egymást közelebbről, ami fokozza az elmagányosodás érzését, és megnehezíti a segítségnyújtás megszervezését is.

Újerdőben ezzel szemben, bár a tanyák fizikailag nincsenek sokkal közelebb egymáshoz, mégis erősebb a közösségi összetartás. Az itt élők gyakran tartják a kapcsolatot, ismerik egymást, és ha valaki bajba kerül, természetes, hogy a szomszédok azonnal segítenek. Több lakó számolt be arról, hogy gyakoriak az egymáshoz való átjárások, legyen szó egy baráti beszélgetésről vagy konkrét segítségnyújtásról. Ez a szolidaritás a tanyasi életforma egyik legpozitívabb jellemzője Újerdő térségében, amely hosszú távon is hozzájárulhat a lakók helyben maradásához és a közösség fenntartásához.

5.6 Kapcsolódás a településhez

A tanyákon élők kapcsolata Jászberénnyel leginkább a mindennapi ügyek intézésére korlátozódik. A legtöbben akkor mennek be a városba, ha orvoshoz kell menni, be kell vásárolni, vagy valamilyen hivatalos ügyet kell elintézni. A városi élet kulturális vagy közösségi oldalához viszont sokkal kevésbé kapcsolódnak. Ez részben a távolság miatt van, részben pedig azért, mert nehezen tudnak eljutni az eseményekre, főleg azok, akiknek nincs autójuk vagy nehezebben mozognak. Bár működik a térségben tanyagondnoki szolgálat, ami sokat segít például a szállításban vagy az ügyintézésben, a kapcsolattartás így is inkább egyéni szinten marad. Jelenleg nincsenek olyan rendezvények vagy közösségi lehetőségek, amelyek kifejezetten a külterületen élőket szólítaná meg, így sokan kimaradnak abból a városi közegből, amihez hivatalosan ugyan tartoznak, de a mindennapjaikban mégis távolinak érzik.

Ez a fajta elszigeteltség hosszú távon azt eredményezheti, hogy a tanyákon élők kevésbé érzik magukat a város részének, és ez a közösségi összetartozás érzését is gyengíti. A jövőben érdemes lenne olyan lehetőségeket keresni, amelyek segítenek abban, hogy a tanyasiak ne csak szolgáltatásokat kapjanak a várostól, hanem valódi kapcsolatuk is legyen vele akár programokon, közösségi együttműködéseken vagy személyesebb formákon keresztül.

6. Javaslat

A jászberényi tanyavilág fenntartható fejlődése és hosszú távú fennmaradása érdekében komplex, több pilléren nyugvó fejlesztési javaslatokra van szükség. Bár a külterületek jelenlegi helyzete komoly kihívásokkal szembesíti az ott élő lakosságot, a táj ugyanakkor jelentős értékeket és kiaknázatlan lehetőségeket rejt magában, társadalmi, gazdasági, környezeti és kulturális szempontból egyaránt. Az alábbiakban olyan részletes fejlesztési irányokat mutatok be, amelyek a külterületi életminőség javítása mellett a jövőben hozzájárulhatnak a térség fenntartható megújulásához is.

6.1 Útfejlesztések a megközelíthetőség javítása érdekében

A vizsgált külterületi térség közlekedési infrastruktúrája jelentős kihívásokkal küzd az utak állapota tekintetében. Tőtevényen és Újerdőn a tanyák megközelítése jellemzően rossz minőségű, gyakran nehezen járható földutakon történik, amelyek csapadékos időszakokban szinte teljesen használhatatlanná válnak. A problémát tovább súlyosbítja, hogy a terület nyugati részén ahol a tanyasűrűség szintén jelentős szinte kizárólag homokutak találhatók, amelyek nem biztosítanak megfelelő teherbírást a közlekedéshez. Kivételt képez Portelek, ahol egy burkolt mellékút vezet át, amely jó állapotban van, és biztosítja a településrész zavartalan megközelítését. A vizsgált területen egyébként két burkolt mellékút is benyúlik, azonban ezek eloszlása nem egyenletes, így nem minden tanyás térség élvez azonos hozzáférhetőséget.

A kérdőíves felmérés során beérkezett válaszok megerősítették, hogy az úthálózat fejlesztése a tanyán élők egyik legsürgetőbb igénye. A válaszadók szerint szükséges lenne a főbb útvonalak rendszeres karbantartása, különösen gréderezéssel és a kritikus szakaszok kátyúzásával. A legsűrűbben lakott részeken indokolt lenne murvás borítás, vagy részleges szilárd burkolat – például mart aszfalt – kialakítása is, amely jelentősen javítaná az évszakoktól független közlekedési lehetőségeket. Mindezek mellett az utak tartósságát és használhatóságát növelné az árkok kialakítása, amelyek hatékony vízelvezetést biztosítanának a csapadékos időszakokban.

Javaslatomat az úthálózat fejlesztésére úgy dolgoztam ki, hogy az a térségben már meglévő burkolt utakhoz kapcsolódjon, ezáltal egységes, jól átjárható közlekedési rendszert alakítson ki Jászberény déli külterületén. A tervezett útvonal a 31 - es főúttól indul, amely Nagykátát köti össze Jászberénnyel, és a volt hajtai iskola térségéből vezet egészen a Szentháromság - homoki kápolnáig. Ez utóbbi helyszín egyben a tervezett helyi piac kijelölt területe is, így a közlekedési fejlesztés a gazdasági és közösségi funkciókat is erősíti. A kápolnától az útvonal a Szelei útig (3117 - es főút) folytatódik, amely Farmost és Jászberényt köti össze. E fejlesztési elképzelés előnye, hogy erről az útról közvetlenül csatlakozik Pórtelek belterületi része, ahonnan szintén burkolt út vezet tovább a 3125 - ös számú, Jászberény – Jászboldogháza összekötő útig.

A tervezett nyomvonal ezen túlmenően az Almásdűlői úttal is kapcsolatot teremt, amely szintén burkolt szakasz, így a javasolt úthálózati fejlesztés egy korábban megszakadt közlekedési tengelyt egészítene ki és tenne teljessé. A fejlesztés célja, hogy a külterületi tanyavilág, a mezőgazdasági területek és a helyi gazdasági szereplők számára biztonságos, időjárástól független megközelítést biztosítson, valamint a térség elérhetőségét és integrációját erősítse.

6.2 Közvilágítás bővítése a biztonság növelése érdekében

A közvilágítás létesítése fontos lakossági igényként merült fel. A kérdőíves válaszok alapján a főbb útvonalak mentén szükséges lenne energiatakarékos, napelemes vagy LED - technológiás közvilágító berendezések telepítése, vagy hálózatra kötött megoldás kialakítására. Ugyanis Újerdőn, illetve Tőtevényen is vannak olyan részek, amelyek esetében a villamos hálózat már telepítve van, így a hiányzó szakaszok kiegészítésével megoldható lenne a hálózatra kötött módszer is. Portelek esetében ezzel a problémával nem kell számolni, ugyanis itt van kiépített közvilágítás.

A közvilágítás kialakítása a vizsgálati területen már burkolt utak (elsősorban az Almásdűlői út és az azt keresztező szakasz) mentén is javaslom, majd ezen a nyomvonalon haladna tovább a tervezett fejlesztési útvonal irányába. Ez az útvonal a 31 - es főúttól indul, egészen a Szentháromság-homoki kápolnáig, a kápolnától az útvonal 3117 - es főútig folytatódik. A fejlesztés további előnye, hogy erről az útról közvetlen kapcsolat létesül Pórtelek belterületi részével.

6.3 Nyitott tanyagazdaságok kialakítása a tanyavilág bemutatására

.

Ez a javasolt fejlesztés nemcsak a tanyasi területek ismertségét növelheti, hanem, a helyi értékek megbecsülését, illetve a fenntartható turizmust is szolgálhatja. A tanösvény hozzájárulhat ahhoz, hogy a tanyasi térségek ne csupán mezőgazdasági funkciójuk miatt legyenek fontosak, hanem kulturális és természeti örökségként is értelmet nyerjenek a jövő generációi számára.

1 Strucc Fészek Családi Gazdaság

A Strucc Fészek Családi Gazdaság Jászberény határában, a 31 - es főút közelében működik. A gazdaság alapfilozófiája a természetközeli életmód és a tudatos táplálkozás. A strucctenyésztés, mint hazánkban ritka, különleges tevékenység egyszerre képviseli a hagyományos vidéki vállalkozások megújulását és az innovatív, egészségtudatos szemléletet.
A gazdaságban a struccokat GMO - mentes takarmánnyal etetik, antibiotikumokat nem alkalmaznak, helyettük gyógynövényes kezeléseket használnak (pl. citromfű, csalán, vadgesztenye).
A Strucc Fészek családias légkörben működik, és termékei a hazai boltokban is megjelennek.
A hálózatban a Strucc Fészek az egészséges élelmiszer - előállítás és az alternatív tanyasi gazdálkodás mintapéldája lehet, amely kóstolók, termékbemutatók és szemléletformáló programok helyszíneként is funkcionálhatna. (INT – 22)

2 Fülöp Lovastanya

A Fülöp Lovastanya a hagyományos állattartás és a lovas életforma szép példája Jászberény térségében. A Fülöp Lovastanya a hálózaton belül a tanyasi hagyományok és az élményalapú tanulás helyszíneként szolgálhatna, ahol a látogatók nemcsak az állatokkal, hanem a vidéki élet mindennapjaival is megismerkedhetnek.

3 Molnár Méhészet

A Molnár Méhészet a jászberényi déli tanyavilág egyik legautentikusabb családi gazdasága, ahol a természet tisztelete és a fenntarthatóság központi szerepet játszik. A méhészet

biogazdálkodási elvek szerint működik, vagyis a méhek kizárólag vegyszermentes területeken gyűjtenek nektárt.
A méhészet nem csupán termelési helyszín, hanem oktatási szerepet is betölthet, iskolai csoportok, családok és érdeklődők számára bemutathatná a beporzók ökológiai szerepét, a méz előállításának folyamatát és a fenntartható gazdálkodás alapelveit.
A méhészet a hálózat egyik oktatási- és ismeretterjesztő állomásaként működhetne, ahol természetismereti programokat, termékbemutatókat és kóstolókat is lehetne szervezni. (INT – 23)

4 Kisállatos Tanya: Hagyományos állattartás és családi légkör a tanyavilágban

A Kisállatos Tanya egy hagyományos családi gazdaság Jászberény térségében, ahol különféle háziállatokat tartanak, mint például nyulak, tyúkok, libák, kecskék, juhok és páva is található az állatállományban. A tanya egyszerre működik gazdaságként és élő példaként a tanyasi élet mindennapjaira, megőrizve a hagyományos állattartás módszereit és a vidéki élet egyszerűségét.

Bár nem rendszeresen, de volt már rá példa, hogy kisebb csoportokat, például óvodásokat és iskolásokat fogadtak, akik így bepillantást nyerhettek az állatok gondozásába és a tanyasi munkákba. Az állatokat azonban nem csak bemutatják, hanem rendszeresen értékesítik is, és gyakran részt vesznek helyi börzéken, ahol eladják állatállományuk egy részét. Ezzel is hozzájárulnak a jászberényi tanyavilág hagyományos állattartásának fennmaradásához és gazdasági életképességéhez.

A tanya gazdag és változatos állatállománya hozzájárul ahhoz, hogy a jászberényi tanyavilág élő, működőképes gazdálkodó közösségként jelenjen meg, amely megőrzi és ápolja a vidéki kultúrát és életformát.

5 Mezőgazdasági Géptörténeti Gyűjtemény és Jászberényi Tanyamúzeum

A Porteleken, a Nagy János Helytörténeti Gyűjtemény, illetve a Jászberényi Tanyamúzeum, amely a tanyasi életet és a paraszti munkát bemutató gyűjtemény. A múzeumban kiállított eszközök között megtalálhatók az akár 100 - 150 éves mezőgazdasági eszközök, amelyek a környék mezőgazdasági múltját idézik. A gyűjteményhez kapcsolódóan egyre több veterán mezőgazdasági gép és traktor került kiállításra, melyek az ipartörténet emlékei. Ez a bemutatóhely egyedülálló lehetőséget nyújt a látogatóknak, hogy megismerjék a hagyományos gazdálkodás eszközeit és a tanyasi élethez kötődő technikai kultúrát. (INT – 24)

6 Szarvas Tanya és Üdülőpark

A Szarvas Tanya remek példája annak, hogyan lehet bemutatni a tanyasi élet mindennapjait. A látogatók, köztük iskolai csoportok, tanulási céllal érkeznek, de részt vehetnek bográcsozós kirándulásokon és csapatépítő programokon is. A tanyán sokféle állat él, illetve volt rá példa, hogy szerveztek terelőprogramokat kutyákkal, ahol a látogatók megfigyelhetik, hogyan irányítják a kutyák a nyájat, és betekintést nyerhetnek a pásztorkodás gyakorlati részleteibe. Ezek a programok különösen izgalmasak a gyerekek és a felnőttek számára egyaránt.

A tanyán zajló tevékenységek jól illeszkednek a „Nyitott tanyagazdaságok hálózata” koncepciójába, hiszen egyszerre segítik a helyi gazdálkodók megélhetését, és népszerűsítik a tanyasi életformát a látogatók számára.

7 Jász Alpaka Farm

A Jász Alpaka Farm egy családi vállalkozás a Jászberényi Portelek közelében, amely nemcsak alpakák tenyésztésével foglalkozik, hanem egyben látogatható állatsimogatóként is működik. A farmon a különleges alpakák mellett számos háztáji állat is él, így a látogatók, különösen a családok és gyerekek, testközelből ismerkedhetnek meg a tanyasi állattartás sokszínűségével.

A Jász Alpaka Farm azzal a céllal jött létre, hogy közvetlen és barátságos élményt nyújtson a látogatóknak, miközben bemutatja a fenntartható tanyagazdálkodás és az állattartás hagyományait. (INT- 25)

6.4 Egykori gyermektábor revitalizációja

Javaslatom szerint a tanyavilág gazdasági és közösségi élénkítésének egyik kulcsfontosságú eleme egy helyi piac létrehozása lehetne, amely közvetlen értékesítési lehetőséget biztosítana a környékbeli kistermelők, méhészek és kézművesek számára.
A fejlesztéshez ideális helyszínt kínál az Újerdő területén található, jelenleg kihasználatlan állapotban lévő egykori gyermektábor, valamint a Szentháromság - kápolna melletti épület, amelyek egy telken helyezkednek el. Az épület jelenleg használaton kívül van, azonban a terület központi fekvésének és könnyű megközelíthetőségének köszönhetően mindenki számára jól elérhető, ráadásul a javasolt úthálózat is közvetlenül érinti.

A tábor meglévő épületei kisebb léptékű felújítással alkalmassá tehetők piac - és közösségi terek kialakítására. A piac nemcsak a helyi termékek közvetlen értékesítését támogatná, hanem a közösségi élet egyik új központjává is válhatna.
Rendszeresen megrendezett tematikus vásárok, valamint szüreti és falunapi jellegű rendezvények szervezése tovább erősíthetné a helyi identitást és a térség gazdasági fellendülését.

6.5 Szelektív hulladékudvar

Javaslatom egy kisebb léptékű, tájba illeszkedő szelektív hulladékgyűjtő udvar létesítésére irányul, amely a lakossága számára biztosítaná a szelektív hulladékok kulturált elhelyezését. A tervezés során figyelembe vettem a 5/2002. (X.29.) KvVM (INT - 26) rendelet előírásait, valamint a helyi adottságokat, úthálózatot és népességi viszonyokat.

A terepi bejárásaim és a külterületi lakosokkal folytatott személyes beszélgetéseim során illegális hulladéklerakásokat fedeztem fel több ponton, amelyek megszüntetése és megelőzése indokolttá teszi egy rendezett, ellenőrzött gyűjtőpont kialakítását. Ennek alapján egy kisméretű, szelektív hulladékgyűjtő udvar létrehozását tartom célszerűnek, amely a külterületi lakosság számára központi és könnyen megközelíthető helyen biztosítaná a hulladék kulturált elhelyezését.

A létesítményt a 3117-es jelű mellékút mentén tervezem elhelyezni, mivel ez közvetlen összeköttetést biztosít Jászberény városával, és jól megközelíthető mind a külterületi tanyák, mind a hulladékszállítást végző járművek számára. A terület központi fekvése megkönnyíti a gyűjtés és elszállítás logisztikai folyamatát, ezzel a fejlesztés hosszú távon gazdaságosan üzemeltethetővé válna.

A hulladékudvar helyszíneként egy erdős, cserjés jelöltem ki, a fejlesztés megvalósítására. A kiválasztott terület természetes személy tulajdonában áll, ezért a hulladékudvar létesítéséhez annak önkormányzati megvásárlása vagy tulajdonba vétele szükséges.

A településrész lakosságszáma 2022-ben 780 fő volt Portelek lakosaival együtt. (INT - 20) Mivel a hulladékgazdálkodási irányelvek szerint 1000 fő körüli népesség esetén egy hulladékgyűjtő udvar létrehozása indokolt, így egy ilyen létesítmény kialakítását javaslom.

Portelek térségében jelenleg havonta két alkalommal történik a háztartási hulladék elszállítása, ezért a javasolt hulladékudvar begyűjtési és ürítési rendje könnyen összehangolható lenne a már működő hulladékgazdálkodási rendszerrel. A hulladék elszállítását a helyi önkormányzat és a hulladékgazdálkodási közszolgáltató együttműködésével lehetne megoldani, rendszeres ürítési napok kijelölésével. Alternatív megoldásként a helyi közösség vagy egyesület is megszervezhetné a begyűjtést, például havi vagy negyedéves rendszerességgel, a hulladék leadását a legközelebbi regionális kezelőpontban biztosítva.

A hulladékudvar nem ipari jellegű, hanem természetes anyagokból épülő, tájba illeszkedő, esztétikus létesítmény lenne, amely kulturált környezetet biztosítana a szelektív hulladék elhelyezéséhez.

Javaslatom lényege, hogy a hulladékudvar létrehozásával csökkenjen az illegális lerakások száma, valamint hosszú távon növekedjen a térség élhetősége, tisztasága és tájképi értéke. A létesítmény egyben a környezettudatos szemléletformálást is elősegítené, amely alapvető fontosságú a jászberényi külterület fenntartható fejlődése szempontjából.

7. Összegzés

A kutatás középpontjában Jászberény déli külterülete, azon belül az egykori Homoki marhajárás tanyái álltak. A vizsgálat során viszont nem a teljes homoki marhajárás területét vizsgálom, hanem csak azokat részeket amelyeket korábban még nem elemeztek. A lehatárolt területen jól látható, hogyan változott meg a tanyasi életforma és a tájhasználat az idők során. A dolgozat célja az volt, hogy bemutassa, miként alakult át ez a térség a mezőgazdaság modernizációja, az urbanizáció és a környezeti tényezők hatására, és milyen szerepet tölthet be ma a vidéki térségek között.

A munka során áttekintettem, hogyan jöttek létre a tanyák, hogyan kapcsolódnak a városi településszerkezethez, és milyen különböző formákban maradtak fenn napjainkra. A terület sokszínűsége különösen érdekes, ugyanis előfordul olyan tanya amely még mindig lakott, illetve olyan is amely gazdasági funkciót ellátó, de már csak hobbicélra használt vagy éppen elhagyott tanya is.

A terepi bejárások, illetve a helyi megfigyelések és beszélgetések során egyértelművé vált, hogy a hagyományos gazdálkodás háttérbe szorult, viszont egyre több tanya kap új szerepet, például rekreációs, turisztikai vagy lakófunkciót.

A fejlesztési lehetőségek között a legfontosabbnak az infrastruktúra javítása bizonyult, mint a közvilágítás kiépítése, burkolt utak bővítése jelentősen hozzájárulhat a tanyasi életminőség javításához. Emellett a közösségi programok és a helyi kezdeményezések is nagyban segíthetik a külterületek erősödését és hosszú távú fennmaradását.

A Homoki tanyavilága az elmúlt évtizedekben jelentősen átalakult, de továbbra is értékes része a helyi tájnak és kultúrának. A terület adottságai lehetőséget adnak arra, hogy a hagyományok megőrzése mellett modern, fenntartható módon fejlődjön tovább. A szakdolgozat célja ezzel együtt az volt, hogy rávilágítson arra, hogy a tanyák nemcsak múltbeli emlékek, hanem a jövő vidéki életének is fontos elemei lehetnek.

8. Irodalomjegyzék

Nyomtatott irodalom

BECSEI, 2015, 19-20 — Becsenyei József (2015): A tanyaprobléma ma, Tér és Társadalom folyóirat, Évf. 4 szám 2 A

BUSCHMANN, 2009, 18-49 — Buschmann Ferenc (2009): Jászberény környékének természeti szépségei és értékei Felelős kiadó: Dr. Gedei József

ERDEI, 1942 , 25 — Erdei Ferenc (1942): Magyar tanyák Kiadó: Atheneum

GYÖRFFY 1943, 49-50 — Györffy István (1943): MAGYAR FALU MAGYAR HÁZ Kiadó: Turul Kiadó

HARTL, 2009, 8-10 — Hartl Jánosné (2009): Települési ismeretek II. / 14. évfolyam – tanulói jegyzet.

KATONA, 2009, 11-13 — Katonai Katalin (2009): A tanyai élet virágzása és hanyatlása Jászberény-Homok Kiadó: Jász Múzeum Alapítvány

MENDÖL, 1963, 567 — Mendöl Tibor (1963): Általános település-földrajz. Kiadó: Akadémia Kiadó

SZABÓ, 1929, 214-220 — Szabó István (1929): Debreceni tanyarendszer kialakulása. Föld és Ember, IX. évf. 5. sz.

SZENTIVÁNYI - CSOMA, 2002 — Szentiványi P., Csoma Zs. (2002): Nagymarosi gesztenye II. köt. 167 - 170. p. in: (szerk.) Farnadi É.: Hagyományok, Ízek, Régiók. FVM Agrár Marketing Centrum, Budapest.

SZERK.,1980 133-139 — Szer. Pölöskei Ferenc, Szabad György (1980): A magyar tanyarendszer múltja Kiadó: Akadémia kiadó

SZERK. 2010, 167 -170 Dövényi Zoltán,2010) Magyarország kistájainak katasztere, Kiadó: MTA Földrajtudományi Kutatóintézet

SZERK, 2018 303-307 Szerk. Pénzes János, 2018) Falu - város - periféria: határon innen és túl- Külterületek Jász-Nagykun-Szolnok megyében – egy tanyafelmérés tapasztalatai Kiadó: DIDAKT Kft., Debrecen

SZERK. 2021, 11 Szerk. fr. Varga Kamill OFM, Varga József (2021): JÁSZBERÉNY-HAJTAPUSZTA A tanya, ahol éltünk, nevelkedtünk egy változó korban, Kiadó: Jászapátiak Baráti Egyesülete, Jász Helytörténeti Kör

Internetef forrás

INT - 01	Nemzeti Jogszabálytár honlapja: Letöltés dátuma: 2025.10. 11 Forrás: https://njt.hu/jogszabaly/1994-55-00-00
INT - 02	Nemzeti Jogszabálytár honlapja. Letöltés dátuma: 2025.06.02. Forrás: https://njt.hu/jogszabaly/2013-122-00-00
INT - 03	Hatályos jogszabályok honlapja. Letöltés dátuma: 2025. 11. 04. Forrás: https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99600053.tv
INT - 04	Helyi Építési Szabályzat honlapja. Letöltés dátuma: 2025. 09. 02. Forrás: https://honlap.hu/pages/jaszbereny/contents/media/552/551623/4_2017_jesz_25_07_06.pdf
INT - 05	Nemzeti Agrárgazdasági kamara oldala. Letöltés dátuma: 2025. 11. 12. Forrás: MK23041.pdf https://www.nak.hu/tajekoztatasi-szolgaltatas/jogszabalyok/235-jogszabalyi-osszefoglalo/105571-megvaltozott-a-tanya-fogalma
INT - 06	CLIMATE ACTION IN RURAL AREAS honlapja. Letöltés dátuma: 2025. 10. 08. Forrás: Climate action in rural areas
INT - 07	SpringerLink honlapja. Letöltés dátuma: 2025. 08. 24. Forrás: https://link.springer.com/article/10.1007/s10584-021-03101-4
INT - 08	WILEY Online library honlapja. Letöltés dátuma: 2025. 10. 25. Forrás: https://sci-hub.se/https://doi.org/10.1111/j.1466-8238.2011.00678.x

INT - 09	Nemzeti Agrárgazdasági Kamara honlapja. Letöltés dátuma: 2025. 08. 11. Forrás: Megnyílt az idei évi tanyafejlesztési pályázat, induló tanyagazdaságok is pályázhatnak
INT - 10	Agrofórum.hu Letöltés dátuma: 2025. 10. 07. Forrás: https://agroforum.hu/lapszam-cikk/a-falugondnokok-duna-tisza-kozi-egyesuletenek-munkaja/
INT - 11	korosoknaturpark.hu Letöltés dátuma: 2025. 10. 07. Forrás: https://www.korosoknaturpark.hu/tanyafejlesztesi-program-2/
INT - 12	project-effect.eu Letöltés dátuma: 2025. 11. 25. Forrás: http://project-effect.eu/project/
INT - 13	ojs.lib.unideb.hu Letöltés dátuma: 2025. 11. 25. Forrás: https://ojs.lib.unideb.hu/regiokutatasszemle/article/view/12789/11230
INT - 14	analecta.hu Letöltés dátuma: 2025. 11. 25. Forrás: https://www.analecta.hu/index.php/jelenkori_tars-gazd_folyamatok/article/view/32565/32068
INT - 15	alfoldinfo.hu Letöltés dátuma: 2025.08.13. Forrás: http://www.alfoldinfo.hu/tanyakutatas/tanyakutatas1a.pdf
INT - 16	architectus.pwr.edu.pl Letöltés dátuma: 2025.10.13. Forrás: https://architectus.pwr.edu.pl/en/articles/the-role-of-isolated-farmsteads-in-the-open-landscape-protection-on-the-example-of-kashubia/
INT - 17	oeny.hu Letöltés dátuma: 2025. 09 02. Forrás: https://www.oeny.hu/oeny/teir/#/tablo/5

INT - 18	honlap,hu. Letöltés dátuma: 2025. 09. 02. Forrás: https://honlap.hu/pages/jaszbereny/contents/media/274/273102/jaszbereny_its-megalapozo_20220328_vegleges.pdf
INT - 19	Provertes.hu. Letöltés dátuma: 2025.09.02. Forrás: https://provertes.hu/index.php/termeszeti-ertekek-es-vedelmuk/helyi-vedett-teruletek-magyarorszagon/305-jasz-nagykun-szolnok-megye-helyi-jelentosegu-termeszetvedelmi-teruletei
INT - 20	ksh.hu Letöltés dátuma: 2025. 08. 19. Forrás: https://www.ksh.hu/apps/hntr.telepules?p_lang=HU&p_id=18209
INT - 21	jaszbereny.hu Letöltés dátuma: 2025.08.19. Forrás: https://s.jaszbereny.hu/media/05-28/Mell%C3%A9klet_j%C3%B3v%C3%A1hagyott_TFK
INT - 22	struccfeszek.hu Letöltés dátuma: 2025.11.15. Forrás: https://struccfeszek.hu/rolunk/
INT - 23	molnarmeheszet.hu Letöltés dátuma: 2025.09.10. Forrás: Molnár méhészet
INT - 24	jaszbereny.hu Letöltés dátuma: 2025.10.11. Forrás: Mezőgazdasági Géptörténeti Gyűjtemény nyílt a Porteleki tanyamúzeumban.
INT - 25	hellomagyar.hu Letöltés dátuma: 2025.11.01. Forrás: Találtunk egy igazán különleges állatsimogatót: alpakák minden mennyiségben - Helló Magyar

10. Ábrajegyzék:

1. ábra Területlehatárolás (Forrás: Google Sattelite, Saját munka) 6

4. Ábra : Jászberény külterületi népessége (2022),)Forrás: Teir,Saját munka) 22

5. ábra Táj- és természetvédelmi vizsgálat (Forrás: Google Sattellite, Saját munka) 25

4. Ábra 1. Katonai felmérés (Forrás : arcanum.com,Saját munka) 26

5. Ábra 2. Katonai felmérés Forrás: arcanum.com, Saját munka) 26

5. Ábra 3. Katonai felmérés, (Forrás: arcanum.com Saját munka 27

6. Ábra 4. Katonai felmérés, (Forrás: arcanum.com Saját munka) 27

7. Ábra Jelenlegiterülethasználat, (Forrás: MEPAR, Jászberény Önkormányzat) 27

11. Mellékletek:

1. Mely külterületi részen él jelenleg?

A válaszadók megoszlása:

Újerdő: 38,9%

Portelek: 27,8%

Tőtevény: 16,7%

Más külterületi rész: 16,7%

A legtöbben Újerdőn élnek, míg más területekről kevesebb válasz érkezett. Ez a területi arány tükrözheti az ott élők aktivitását vagy a kérdőív elérhetőségét.

2. Milyen főbb problémákkal küzdenek a helyi tanyatulajdonosok?

A válaszok alapján a legfőbb problémák:

Rossz utak, hiányos közlekedési lehetőségek

Hulladékszállítás hiánya, illegális szemétlerakás

Szennyvízkezelés megoldatlansága, aggályos házi módszerek

Hiányzó közvilágítás, buszkapcsolatok, közművek

„Tervezzük felújítani a szennyvíztárolónkat. Többen javasolták, hogy hagyjunk lyukat rajta, de ez veszélyes lehet a talajvízre.”

3. Van-e olyan fejlesztés vagy támogatási program, ami érezhetően segíti a tanyasi életet?

A legtöbben nem tudnak ilyenről, vagy nehézkesnek tartják a jelentkezést és az adminisztrációt:

„Vannak pályázatok, de nem igazán a fő problémák megoldására.”„ Bonyolult a jelentkezés és az elszámolás, inkább önerőből próbálkozunk.”

4. Milyen változások történtek a földhasználatban?

A válaszok vegyes képet mutatnak:

Egyesek gazdálkodni kezdtek (gyümölcsös, lovarda)

Mások szerint egyre több az elhagyott, üdülésre használt vagy lakhatási célú telek

„Mi tavaly vettük az Újerdői tanyánkat. Telepítettünk gyümölcsültetvényt és majd egy kis lovardát szeretnénk üzemeltetni. Tehát gazdálkodni szeretnénk."

5. Mennyire jellemző az állattartás és növénytermesztés?

Inkább a növénytermesztés dominál (krumpli, kukorica, repce) van ahol az erdőgazdálkodás, bérbe adott földek gyakoriak. Egyes területeken pedig az állattartás kisebb, háztáji mértékben fordul elő

„Szántóföldi növénytermesztés jellemző, állattartás csak háztáji szinten."

6. Mennyire van összetartás a helyi közösségben?

A közösségi összetartás helyenként erős, máshol gyenge:

Újerdőn, illetve Portelken például erős közösségi fellépés tapasztalható.

Tőtevényen gyengébb, szinte nincs közösségi élet.

„Persze vannak egymással súrlódások, de, ha fontos dologról van szó, akkor azonnal összefognak."

7. Vannak-e fiatalok, akik visszaköltöznek?

A válaszadók 88%-a szerint igen, van visszaköltözés

A maradék 12% nem tapasztalt ilyet

8. Mennyire elérhetők az oktatási intézmények?

Óvoda csak Porteleken elérhető, de általánosan a városba kell bejárni iskolába

9. Vannak-e helyi boltok?

A legtöbb külterületen nincs bolt, mindenért be kell menni a városba. Porteleken egy kisbolt és posta üzemel, de ez sem feltétlen elégíti ki az igényeket.

10. Van-e helyi orvosi rendelő?

Csak Porteleken érhető el háziorvosi szolgáltatás, máshol nincs, vagy nem tudnak róla

11. Egyéb szolgáltatások (posta, gyógyszertár):

Porteleken van posta/kisbolt, más szolgáltatás nincs a környéken.

12. Mennyire megoldott a víz-, villany-, gázellátás?

Villany általában van, víz többnyire fúrt kútról érkezik, gáz sehol nincs bevezetve.

13. Elérhető-e az internet és a telefon?

Internet általában mobilinternettel megoldott, a térerő pedig nem mindig stabil, minősége változó

„Javuló tendenciát látunk, de nem mindenhol stabil."

14. Milyen a közösségi élet?

Közös rendezvények nincsenek, kisebb szomszédsági kapcsolatok előfordulnak.

„Egyelőre nem találkoztam ilyennel, szeretném, ha lenne tervezek majd próbálkozni szervezéssel."

15. Mennyire érzik magukat biztonságban az itt élők?

Általánosságban biztonságosnak érzik a tanyavilágot. Ritka a lopás, főleg elhagyott vagy hétvégi házaknál történik.

„Idegen azonnal észrevehető, minden kiderül egy kis közösségben."

16. Vannak-e elhagyott tanyák?

Igen, sok tanya elhagyatott, némelyik már összedőlt, de ez leginkánn Tőtevényre jellemző. Az Újerdei/ Porteleki részeken kevesebb elhagyott tanya található.

17. Milyen a hulladék- és szennyvízkezelés?

Hulladékszállítás nem mindenhol megoldott, tehát az illegális szemétlerakás gyakori. Szennyvízkezelés egyéni megoldásokkal történik .

„Mi a városban fizetünk családon belül egy kukát és hetente behordjuk a hulladékot."

18. Milyen jövőt látnak a tanyavilág számára?

A legtöbben pozitívan nyilatkoztak:

Növekvő érdeklődés a vidéki élet iránt

Olcsóbb telkek, nagyobb tér, nyugalom

Fiataloknak is jó lehetőség lehet

„A mai eszközökkel élhető és kényelmes élet biztosítható a tanyán.”

19. Mi szorul fejlesztésre a tanyavilágban?

Leggyakrabban említett területek:

Hulladékkezelés, szennyvízkezelés

Tömegközlekedés, kerékpár- és gyalogutak

Internetelérés és térerő

Címrendszer mentők és rendőrség számára

Közösségi élet fellendítése, fiatalok megtartása

„Tömegközlekedés, internet, közösségi élet, érdekképviselet – minden fejlesztésre szorul.”

1 Melléklet: Kérdőíves felmérés összesítése, forrás: Saját

2. Melléklet: Tanyai utak (Forrás: saját)

3.Melléklet: Elhagyatott tanya, Tőtevény(Forrás: saját)

4.Melléklet Pertelek, Óvoda (Forrás: saját)

5. Melléklet: Újerdő, Temető (Forrás: saját)

6. Melléklet: Egykori gyermektábor Újerdő(Forrás: saját)

7. Melléklet: Portelek, Bolt/Posta(Forrás: saját)

8. Melléklet: Portelek burkolt bekötőút(Forrás: saját)

9. Melléklet: Újerdő egykori iskola(Forrás: saját)

9. Melléklet: Kápolna Újerdő (Forrás: saját)

10. Melléklet: Almásdűlői burkolt út(Forrás: saját)

Területhasználat

- Erdő
- Ültetvény
- Portelek (Belterület)
- Szántó
- Gyep
- Mocsár
- Tanya

- Védett tájelemek
- Ex lege láp
- Régészeti lelőhely
- Bányatelek
- Tájképvédelmi terület
- Vízjárta terület

- Vizsgált terület határvonala
- Jászberény közigazgatási terület

Vonalas elemek

- Vasút
- Vízfolyás
- Burkolatlan út
- Burkolt út

Tájépítészeti,Településtervezési és Dísztkertészeti Intézet

MATE Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem

A Jászberenyi Homoki tanyavilág tájhasználati átalakulása

Vizsgálati tervlap

Konzulens: Dr. Szilvácsku Zsolt Miklós	Készítette: Pukkai Viktória
Dátum: 2025.11.03	M = 1 : 5 0000

Jászberény Belterület

Tőtevényi tanyák

Újerdői tanyák

Portelek

Porteleki tanyák

Javaslatok
Nyitott tanyagazdaságok helyszínei

1. Struccfészek
2. Fülöp lovas tanya
3. Molnár méhészet
4. Kisállatos tanya
5. Géptörténeti Gyűjtemény és Jászberényi Tanyamúzeum
6. Szarvas tanya
7. Jász Alpaka farm

Alaptérkép forrása:Google Sattellite

0 1 2 3 km

Területhasználat
- Erdő
- Ültetvény
- Portelek (Belterület)
- Szántó
- Gyep
- Mocsár
- Tanya

Javaslatok
- Burkolandó utak
- Közvilágítás
- Szelektív hulladékudvar
- Piac (Egykori gyermektábor)

- Vizsgált terület határvonala
- Jászberény közigazgatási terület

Vonalas elemek
- Vasút
- Vízfolyás
- Burkolatlan út
- Burkolt út

Tájépítészeti,Településtervezési és Dísztkertészeti Intézet

MATE MAGYAR AGRÁR- ÉS ÉLETTUDOMÁNYI EGYETEM

A Jászberenyi Homoki tanyavilág tájhasználati átalakulása

Javaslati tervlap

Konzulens: Dr. Szilvácsku Zsolt Miklós	Készítette: Pukkai Viktória
Dátum: 2025.11.03	M = 1 : 5 0000

MATE Szervezeti és Működési Szabályzat
III. Hallgatói Követelményrendszer
III.1. Tanulmányi és Vizsgaszabályzat
6.13. sz. függeléke: A MATE egységes szakdolgozat / diplomadolgozat / záródolgozat / portfólió készítési útmutatója
4.2. sz. melléklete: Nyilatkozat a záródolgozat/szakdolgozat/diplomadolgozat/portfólió nyilvános hozzáféréséről és eredetiségéről (módosítva: 2025. október 16.)

NYILATKOZAT

a záródolgozat/szakdolgozat/diplomadolgozat/portfólió[1] nyilvános hozzáféréséről és eredetiségéről

A hallgató neve: PUKKAI VIKTÓRIA

A Hallgató Neptun kódja: DWKHZA

A dolgozat címe: A TÁJSZERKEZETI ~~TAN~~ HOMOKI TANYAVILÁG TÁJHASZNÁLATI ÁTALAKULÁSA

A megjelenés éve: 2025

A konzulens intézetének neve: TÁJÉPÍTÉSZETI, TELEPÜLÉSTERVEZÉSI ÉS DÍSZKERTÉSZE

A konzulens tanszékének a neve: TÁJTERVEZÉSI ÉS TERÜLETFEJLESZTÉSI TANSZÉK

Kijelentem, hogy az általam benyújtott záródolgozat/szakdolgozat/diplomadolgozat/portfólió[2] egyéni, eredeti jellegű, saját szellemi alkotásom. Azon részeket, melyeket más szerzők munkájából vettem át, egyértelműen megjelöltem, és az irodalomjegyzékben szerepeltettem. Továbbá kijelentem, hogy a dolgozat elkészítése során alkalmazott mesterséges intelligencia-eszközök (pl. szöveggenerálás, nyelvi javítás, fordítás, adatelemzés) használata nem helyettesítette a saját kutatási és alkotói munkámat, azok alkalmazását a források között vagy a módszertani részben feltüntettem, és a szakmai-etikai elvárásoknak megfelelően jártam el.

Ha a fenti nyilatkozattal valótlant állítottam, tudomásul veszem, hogy a záróvizsga-bizottság a záróvizsgából kizár és a záróvizsgát csak új dolgozat készítése után tehetek.

A leadott dolgozat, mely PDF dokumentum, szerkesztését nem, megtekintését és nyomtatását engedélyezem.

Tudomásul veszem, hogy az általam készített dolgozatra, mint szellemi alkotás felhasználására, hasznosítására a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem mindenkori szellemitulajdon-kezelési szabályzatában megfogalmazottak érvényesek.

Tudomásul veszem, hogy dolgozatom elektronikus változata feltöltésre kerül a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem könyvtári repozitori rendszerébe. Tudomásul veszem, hogy a megvédett és

- nem titkosított dolgozat a védést követően
- titkosításra engedélyezett dolgozat a benyújtásától számított 5 év eltelte után

nyilvánosan elérhető és kereshető lesz az Egyetem könyvári repozitori rendszerében.

Kelt: Nagykata 2025 év 11 hó 02 nap

Pukkai Viktória
Hallgató aláírása

[1] A megfelelő dolgozattípus meghagyása mellett a többi típus törlendő.
[2] A megfelelő dolgozattípus meghagyása mellett a többi típus törlendő.

NYILATKOZAT

Pukkai Viktória (név) (hallgató Neptun azonosítója: DWKH2A) konzulenseként nyilatkozom arról, hogy a záródolgozatot/szakdolgozatot/diplomadolgozatot/portfóliót[1] áttekintettem, a hallgatót az irodalmi források korrekt kezelésének követelményeiről, jogi és etikai szabályairól tájékoztattam.

A záródolgozatot/szakdolgozatot/diplomadolgozatot/portfóliót a záróvizsgán történő védésre **javaslom / nem javaslom**[2].

A dolgozat állam- vagy szolgálati titkot tartalmaz: igen nem*[3]

Kelt: Budapest, 2025 év november hó 6. nap

belső konzulens

[1] A megfelelő dolgozattípus meghagyása mellett a többi típus törlendő.
[2] A megfelelő aláhúzandó.
[3] A megfelelő aláhúzandó.

Hallgatók, doktoranduszok nyilatkozata mesterséges intelligencia (MI) alkalmazásáról

1. Általános adatok

Hallgató neve:	PUKKAI VIKTÓRIA
Neptun-kódja:	DWKH2A
Képzési szint (a megfelelőt jelölje X-szel):	☒ BSc/BA ☐ MSc/MA ☐ Doktori (PhD) ☐ Egyéb: .....
Tantárgy neve/kódja*:	SZAKDOLGOZAT KÉSZÍTÉS 'C' TETTD111U3
A munka címe:	A JÁSZBERÉNYI HOMOKI TANYAVILÁG TÁJHASZNÁLATI ÁTALAKULÁSA

* doktori értekezés esetén nem kitöltendő

2. Nyilatkozat az MI használatáról

Alulírott, etikai felelősségem teljes tudatában az alábbi nyilatkozatot teszem:

(Kérjük, válasszon egyet az alábbi lehetőségek közül!)

☒ A) Nem alkalmaztam mesterséges intelligencia rendszert vagy szolgáltatást.

(Amennyiben ezt jelölte, a további táblázatok kitöltése nem szükséges.)

☐ B) Alkalmaztam mesterséges intelligencia rendszert vagy szolgáltatást.

(Kérjük, töltse ki a vonatkozó táblázatokat!)

3. A mesterséges intelligencia használatának részletezése

I. TÁBLÁZAT: Asszisztensi vagy kisebb mértékű felhasználás (pl. fordítás, nyelvi korrektúra, ötletelés stb.)

(Ezen felhasználások esetében a konkrét promptok és válaszok csatolása nem szükséges.)

A felhasználás célja	Alkalmazott MI-eszköz neve és verziója	Érintett rész (ha nem a szöveg egészére vonatkozik)

II. TÁBLÁZAT: Jelentős tartalmi hozzájárulás (pl. egy teljes ábra vagy egy hosszabb szövegrész generálása)

*(Ezekben az esetekben a felhasznált kulcsfontosságú promptok és az MI által adott nyers válaszok dokumentálása és a munka **mellékletében való csatolása szükséges.**)*

A felhasználás célja	Alkalmazott MI-eszköz neve, verziója, elérhetősége	Az érintett fejezet / ábra / táblázat pontos sorszáma	A prompt-naplót tartalmazó melléklet bejegyzésének sorszáma

3/A. Oktató által előírt kiegészítő szabályok (ha vannak)

Amennyiben az adott tantárgy oktatója vagy témavezetője az MI-eszközök használatára vonatkozóan külön szabályokat vagy elvárásokat határozott meg, kérjük, az alábbi mezőben foglalja össze ezeket:

Pl. az MI használatának tilalma bizonyos feladattípusokra; csak konkrét eszköz használata engedélyezett; eltérő hivatkozási elvárások; dokumentációs forma stb.

Oktató vagy témavezető által előírt szabályok:

.....

.....

.....

.....

4. Minden hallgatóra vonatkozó nyilatkozat:

Kijelentem, hogy az MI által esetlegesen generált tartalmakat minden esetben kritikailag felülvizsgáltam, szerkesztettem és a munkába illesztettem. A leadott munka minden eleméért, annak eredetiségéért és tudományos helytállóságáért teljes körű felelősséget vállalok. Tudomásul veszem, hogy a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem a benyújtott munkát mesterséges intelligencia detektorral ellenőrizheti, és eljárást kezdeményezhet, amennyiben a nyilatkozatom valótlan vagy hiányos.

Kelt: Budapest....., 2025. ....10..... hó ..03.. nap

.....Pusztai Viktória..... .....

Hallgató aláírása **Konzulens/Témavezető aláírása**